

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΑΙ ΞΕΝΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ

[Ἡ κάτωθι ὁμιλία περὶ τῆς σπουδῆς τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ ἰδίως τῆς Γαλλικῆς ἐγένετο εἰς τὸ ἐν Πειραιεὶ ἀριστὺστατον Διδακτήριον τῆς Δεσποινίδος Δικατερίνης Διαμαντοπούλου ἀποφοίτου τοῦ ἐν Παρισίοις Ἀνωτέρου Διδασκαλείου. Εἰς τὸ Διδακτήριον τοῦτο διδάσκονται αἱ νεάνιδες σειρὰν ἀνωτέρων μαθημάτων καὶ ἐξοικειοῦνται ἰδίως μὲ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν].

Σ. τ. Δ.

Φίλοι Δεσποινίδες,

Ἡ ἀξιότιμος ἰδρύτρια τοῦ διδακτηρίου τούτου μὲ ἐτίμησε μεγάλως θελήσασα νὰ μὲ παρουσιάσῃ ἐνώπιον τῶν μαθητηρίων τῆς. Ἀλλὰ τῆς τιμῆς αὐτῆς ἐζήτησεν ἀντάλλαγμα, — ἀντάλλαγμα ὀλίγον βαρὺ δι' ἐμὲ καί, φοβοῦμαι, πολὺ βαρύτερον διὰ σᾶς. Ἐζήτησε νὰ σᾶς εἰπῶ ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν σπουδῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδεσθε. Ἀλλ' ὅ,τι καὶ ἂν δυνήθῃ νὰ σᾶς εἰπῶ θὰ ἐλέγετο ἀρμυδιώτερον ἀπὸ τὴν ἰδίαν, καθὼς γνωρίζουσιν καλλίτερον παντὸς ἄλλου τί ἐπιζητεῖτε ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῆς, καὶ διατί τὸ ἐπιζητεῖτε.

Ὁ σκοπὸς σας εἶναι νὰ ἐξοικειωθῆτε πρὸς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ διδαχθῆτε τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Παραδέχομαι πληρέστατα τὴν χρησιμότητα τοῦ τοιοῦτου συμπληρώματος τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Λέγεται συνήθως, καὶ λέγεται ὀρθῶς, ὅτι ὁ γνωρίζων μίαν γλῶσσαν ἔχει μίαν ψυχὴν ὁ γνωρίζων καὶ δευτέραν γλῶσσαν ἀποκτᾷ καὶ δευτέραν ψυχὴν. Ἐπεκτείνεται οὕτως ὁ διανοητικὸς ὀρίζων. Μᾶς ἀνοίγεται παράθυρον, διὰ τοῦ ὁποίου βλέπομεν καὶ ἄλλους κόσμους πέραν τοῦ ἰδικοῦ μας. Τοῦτο δὲ συντελεῖ συγχρόνως εἰς τὸ νὰ βλέπωμεν καλλίτερον καὶ τὰ ἔνδον τοῦ παραθύρου. Πῶς τοῦτο καὶ διατί; Τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὸ ἐρώτημά μου παρέχει ἡ Ἑλληνικὴ μας γλῶσσα διὰ τῶν δύο λέξεων: *κρίνω* καὶ *συγκρίνω*. Τὸ *κρίνω* προϋποθέτει τὸ *συγκρίνω* ἢ *κρίσις* τελειοποιεῖται διὰ τῆς *συγκρίσεως*. Ὁ μὴ ἰδὼν ἄλλον οὐρανὸν δὲν δύναται νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως τὴν διαύγειαν τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀφοῦ τὸν συγκρίνῃ μὲ τὸν οὐρανὸν ἄλλων χωρῶν, τότε μόνον θὰ κρίνῃ ἂν εἶναι ἀληθῶς ἀξίος τῆς φήμης του. Τοῦτο ἐφαρμόζεται εἰς ὅλα, ὠρελεῖ δὲ πάντοτε ἴσως μάλιστα ὠρελεῖ περισσότερον ὅταν ἡ σύγκρισις δὲν ἀπολήγῃ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐθνικῆς μας φιλοτιμίας.

Ἀλλὰ, παρεκτός τούτου, ἡ ἐκμάθησις ξένης γλώσσης εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς

διεθνοῦς ἐπικοινωνίας. Τὴν δὲ ἀνάγκην ταύτην συναισθανόμεθα ὄχι μόνον ὅταν ταξιδεύωμεν, ἀλλὰ καὶ περιοριζόμενοι ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς πατρίδος μας. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ εἶναι πλήρης ἡ ἐπικοινωνία θὰ ἦτο καλὸν νὰ γνωρίζωμεν ὄχι μόνον μίαν, ἀλλὰ διαφόρους ἐκ τῶν κυριωτέρων ξένων γλωσσῶν. Ἐπειδὴ ὁμως τοῦτο εἶναι δύσκολον, ὑπάρχει καὶ ὑπῆρχεν ἀνεκάθεν τάσις πρὸς ἐπικράτησιν μιᾶς κυρίως γλώσσης ὡς γλώσσης διεθνοῦς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἠσθάνοντο τὴν τοιαύτην ἀνάγκην. Ὅχι ὅτι δὲν εἶχαν νὰ μάθουν τι ἀπὸ τοὺς ξένους, — τοὺς βαρβάρους καθὼς τοὺς ἀπεκάλουν. Ἀπ' ἐναντίας, ἔμαθαν πολλὰ καὶ πολλαχῶς ὠφελήθησαν ἐκ τῶν σχέσεων τῶν πρὸς ξένους λαούς. Ἀλλ' αἱ σχέσεις τῶν πρὸς ξένους δὲν ἦσαν τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀρκῆ ἡ γλῶσσά των. Τὴν κατέστησαν δὲ ὄργανον τόσον εὐμεταχείριστον, τόσον εὐκρινές, τόσον ἐντελές, ὥστε κατόπιν, ὅτε αἱ κτακτῆσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μετέπειτα ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης ἔφεραν εἰς διαρκεστέραν ἐπαφὴν τοὺς διαφόρους λαούς τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου, ἀληθῶς διεθνῆς γλῶσσα ἐγένετο ἡ Ἑλληνικὴ. Ἐπεκράτησε δὲ περισσότερον πάσης ἄλλης μεταγενεστέρας διεθνοῦς γλώσσης, καθόσον εἰς πολλοὺς τόπους ἡ ἐγγύχωρος διάλεκτος παρημελήθη καὶ ἐλαλείτο μόνη ἡ Ἑλληνικὴ.

Καθὼς δὲ γνωρίζετε, ἡ γενέκουσις ἐκείνη τῆς χρήσεως ἐπέφερε τὴν ἀπλοποίησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκτοτε ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἡ λεγομένη *κοινὴ*, — ἡ γλῶσσα διὰ τῆς ὁποίας διεδόθη τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ γλῶσσα ἡ ὁποία ἀλλοιούμενη ἀναλόγως τῶν καιρῶν, ἀλλ' ὁμως διατηροῦσα πάντοτε τὰ κύρια συστατικὰ τῆς ἀρχαίας, ἐζῆσεν ἐπὶ τόσους αἰῶνας καὶ ζῆ ἀκόμη εἰς τὰ χεῖλη σας.

Ὅτε ἐχωρίσθη εἰς δύο ὁ ἀρχαῖος χριστιανικὸς κόσμος, ὅτε διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων ἐσχηματίσθησαν βαθμηδὸν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὰ σήμερον ἀκμάζοντα διάφορα ἔθνη, καὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν ὀριστικὴν μορφήν αἱ διάλεκτοι ἐκάστου τῶν ἐθνῶν ἐκείνων, τότε ὄργανον χιμαιβαίας συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν ἐθνῶν — καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ — ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἡ γλῶσσα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Αὐτὴν ἐδιδάσκοντο αἱ ἀνώτεροι τάξεις καὶ ἐλάλουν οἱ λόγιοι, καὶ δι' αὐτῆς συνεννοοῦντο ἡ λατινικὴ ἦτο ἡ διεθνῆς γλῶσσα τῆς Δύσεως, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

'Αλλ' ὁ κόσμος βαθμηδὸν ἤλλαξεν· ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κατεστράφη, τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη μετεβλήθησαν πολιτίζόμενα, αἱ γλώσσαί των βαθμηδὸν ἐτελειοποιούντο καὶ ἀνεπτύσσοντο ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων ἐκάστου ἔθνους. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυεν, ἀπ' ἐναντίας ἐγένετο πλέον ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη ὀργάνου ἐπικοινωνίας μεταξὺ των. Ἡ λατινικὴ, νεκρὰ πλέον γλώσσα, δὲν ἐξήρκει πρὸς χρῆσιν διεθνῆ. Ἑλληνικὸν κράτος δὲν ὑπῆρχε πλέον· ἡ ἑλληνικὴ ἐδιδάσκετο ὡς γλώσσα νεκρὰ καὶ αὐτὴ, αἱ δὲ θρησκευτικαὶ ἀντιζηλιαὶ ἐχώριζαν τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν.

Τότε ὁ πολιτισμὸς ἤκμαζε πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ κατ' ἐξοχὴν ἐκαλλιερгоῦντο αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Ἐξοχοὶ συγγραφεῖς, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης καὶ τόσοι ἄλλοι, ἐδόξασαν τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ ἐδίδαν λάμψιν εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλώσσαν. Εἰς τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς ἐπεδόθησαν αἱ ἀνώτεροι τάξεις τῶν λοιπῶν ἔθνων. Ἡ Ἰταλικὴ ἔγεινε τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς καλῆς τότε ἀνατροφῆς. Καὶ εἰς τὸ ἰδικὸν μας ἔθνος ἐπεκράτησεν ἡ Ἰταλικὴ, ἡ δὲ ἐπικράτησις τῆς διήρκεσε περισσώτερον ἢ εἰς ἄλλα μέρη. Τοῦτο δὲ ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς Βενετοκρατίας καὶ τῆς ἀμέσου ἐξαρτήσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν Βενετίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο εὐκολωτέρα ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν γείτονα μας Ἰταλίαν. Μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ ἰταλικά Πανεπιστήμια ἦσαν τὸ ἀποκλειστικὸν φυτώριον τῶν λογίων καὶ τῶν ἐπιστημόνων μας. Ἐκεῖθεν μᾶς ἤρχετο τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἢ μετὰδοσις. Οἱ πατέρες μας καὶ οἱ πάπποι μας δὲν ἐμάνθαναν γαλλικά ἀλλ' ἰταλικά. Ὁ πατὴρ μου μόνον τὴν Ἰταλικὴν ἐγνώριζεν. Ὅτε εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνεννοηθῆ μὲ Γάλλους, προσεπάθει διὰ γαλλικῶν καταλήξεων νὰ δώσῃ γαλλικὴν μορφήν εἰς τὰ ἰταλικά του.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσπανικὴ ἀνοψώθη ἐν μέρει εἰς τὴν περιωπὴν γλώσσης διεθνούς, χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν δόξαν τῆς Ἰσπανίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ τὴν σύγχρονον τότε ἀκμὴν τῆς φιλολογίας τῆς, καὶ μάλιστα τῆς δραματικῆς. Γνωρίζετε πόσον ἡ ἐπίδρασις τῆς εἶνε καταφανὴς εἰς τὰ ἔργα ἰδίως τοῦ Κορνηλίου, τοῦ μεγάλου τραγικοῦ τῆς Γαλλίας.

Τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἡ ἐπικράτησις ἦλθε βραδύτερον, ἀλλ' ἀπέθη εὐρυτέρα καὶ διαρκεστέρᾳ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν προγενεστέρων διεθνῶν γλωσσῶν. Τοῦτο χρεωστεῖται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ἐξέχουσαν θέσιν ὅπου ἀνεβίβασε τὴν Γαλλίαν, ὡς κράτος, ἡ ἐπιδειξιότης τῶν πολιτικῶν τῆς καὶ ἡ δόξα τῶν ὄπλων τῆς, — ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, — ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν ὅποιαν ἀπέκτησεν ἡ ὠραία τῆς

γλώσσα. Καλλιερгоμένη καὶ τελειοποιουμένη ἐπὶ συνεχεῖς αἰῶνας καὶ ἰδίως κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ σειρᾶν ἀδιάκοπων ἐξόχων συγγραφέων, ἀπέκτησε διαύγειαν καὶ χάριν ἀπαράμιλλον. Χειριζομένη ἐπιτυχῶς ἀπὸ ἀνδρῶν ἔχοντας πρωτοτυπίαν ἰδεῶν ἴσῃ πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν γνώσεων, γραφομένη καὶ λαλουμένη ἀπὸ γυναίκας, τῶν ὁποίων ἡ διανοητικὴ καλλιέργεια ἐπηύξανε τὴν ἔμφυτον γοητείαν, ἡ γλώσσα τῶν Γάλλων ἔγεινε . . . ὅποια τὴν βλέπομεν σήμερον. Θὰ ἦτο μακρὸν καὶ δύσκολον νὰ ἐρευνήσωμεν τὰς αἰτίας τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς μακρῆς ἐπικρατήσεώς τῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ἡ ἀκριβεία καὶ ἡ εὐκαμψία τῆς τὴν κατέστησαν γλώσσαν κοινὴν τῆς διεθνούς διπλωματίας, ὅτι ἡ γλαφυρότης καὶ ἡ εὐγένειά τῆς τὴν ἐπέβαλαν ὡς γλώσσαν τῆς συναναστροφῆς καὶ τῆς καλῆς πανταχοῦ κοινωνίας, ὅτι ἡ φιλολογία τῆς ἔγεινε κτῆμα κοινὸν ὅλου σχεδὸν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ὅτι ἐπὶ τέλους καὶ τῶν ξένων ἀριστουργημάτων ἡ δόξα διὰ τῆς γαλλικῆς τῶν διογετεύσεως καθιεροῦται, ὑπερπηδῶσα τὰ σύνορα τῆς πατρίδος ὅπου ἐγεννήθησάν. Ἰδοὺ διατὶ ὁ μὴ γνωρίζων σήμερον τὴν γαλλικὴν στερεῖται μέσου συγκοινωνίας μὲ τὸν λοιπὸν κόσμον. Δὲν ἔχει τὸ παράθυρον περὶ τοῦ ὁποίου ὠμιλήσαμεν.

Τοῦ παραθύρου τούτου θέλει καὶ τὰ δύο φύλλα νὰ σᾶς ἀνοίξῃ ἡ εὐγενὴς διευθυντριά σας, καὶ διὰ τοῦτο προσέρχεσθε προθύμως, ἐννοοῦσαι πόσον εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ θεὰ τὴν ὅποιαν πρὸς τὰ ἔξω σᾶς ὑπόσχεται. Ἄλλ' οὔτε ἐκείνη βεβαίως λησμονεῖ, οὔτε σεῖς πρέπει νὰ λησμονήτε ὅτι πρώτη ἀνάγκη καὶ πρώτη βᾶσις εἶναι, προτοῦ ἰδῆτε τὰ ἐκτός, νὰ γνωρίσετε καλῶς τὰ ἐντὸς τοῦ παραθύρου. Μὴ λησμονεῖτε ὅτι πρὸ πάντων ἄλλου εἰσθε Ἑλληνίδες, ὅτι πρώτιστόν σας καθήκον εἶναι νὰ μάθετε καλῶς ὅσα μία Ἑλληνὶς χρεωστεῖ νὰ γνωρίζῃ: τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος σας, τὴν γεωγραφίαν τῆς, τὴν ἐνδοξὴν φιλολογίαν τῆς, καὶ τὴν γλώσσαν σας, — ἰδίως τὴν γλώσσαν σας, ὥστε ν' ἀποκτήσετε τὴν ἔξιν καὶ γράφουσαι καὶ ὁμιλοῦσαι νὰ τὴν μεταχειρίζεσθε μὲ ἀκριβείαν καὶ μὲ χάριν.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιμένω, διότι αὐτῶς ἐπιπολάζει μεταξὺ μας ἡ ἀσθένεια (δὲν εἰζέωρ πῶς ἀλλέως νὰ ὀνομάσω τὴν κακὴν αὐτὴν συνήθειαν), τοῦ νὰ ὁμιλοῦμεν καὶ νὰ γράφωμεν γαλλιστί, ἢ ἀπλῶς νὰ μεταχειρίζομεθα λέξεις καὶ ἐκφράσεις γαλλικάς, πρὸς ἐπίδειξιν γαλλομαθείας ἢ ξενολατρίας. Δὲν καταδικάζω βεβαίως τὴν χρῆσιν μιᾶς ξένης γλώσσης, ὅταν γίνεται χάριν ἀσκήσεως. Ἐὰν ἐδῶ ὁμιλήτε ἀναμεταξὺ σας Γαλλικὰ διὰ νὰ ἐξοικειωθῆτε πρὸς τὴν γλώσσαν, κάμνετε κάλλιστα. Ἀλλὰ, ὅταν ἀκούω

εἰς τὰς συναναστροφάς, ἢ καὶ καθ' ὄδον ἀκόμη εἰς τοὺς περιπάτους, τὴν νεολαίαν καὶ τῶν δύο φύλων χαριεντιζομένην ἢ ἔστω καὶ σπουδακιολογοῦσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν, ἢ ὅταν λαμβάνω ἀπὸ κυρίας ἐπιστολάς γαλλιστί γραφεύσας, ἐνῶ ἡδύναντο ἐξαίρετα νὰ γράψουν εἰς τὴν γλώσσαν των, ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα μοῦ φαίνεται ἄνοστον, ὅσον καὶ ἄτοπον. Δύναμαι δὲ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι τὴν ἰδίαν ἢ καὶ χειροτέραν ἐντύπωσιν προξενεῖ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ξένους αὐτούς. Κρίνων ἐκ τῶν ἰδίων, ὁ ξένος δὲν ἐκτιμᾷ ὅσους εἰς πᾶσαν περίστασιν, καὶ εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα, δὲν ἀναφαίνονται ὑπέρμαχοι τοῦ ἐθνισμοῦ των.

Συχνάκις ἤκουσα ὡς δικαιολόγησιν ὅτι ἡ γαλλιστί ἐκφραζομένη ἰδέα δὲν ἐκφράζεται εἰς τὴν γλώσσαν μας, — ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παρομοία ἐκφρασις. Εἰς τοῦτο ἔχω δύο ἀποκρίσεις: Πρῶτον, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰδέα τὴν ὅποιαν νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκφράσῃ ἡ ὠραία μας Ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ ὅτι οἱ μὴ μαθόντες ξένας γλώσσας δὲν δυσκολεύονται εἰς οὐδεμίαν περίστασιν νὰ ἐκφραστοῦν μὲ χάριν καὶ ἀκριβείαν. Δεύτερον, ὅτι κατὰ γράμμα καὶ λέξιν πρὸς λέξιν ἀδύνατον νὰ γείνη μετάφρασις ἀπὸ μίαν οἰανδήποτε γλώσσαν εἰς ἄλλην. Ὁ ἐπιχειρῶν μετάφρασιν πιστὴν, ἀνάγκη νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ ἀντίστοιχα. Ἄλλως, μαρτυρεῖ ἀμάθειαν καὶ τῆς γλώσσης ἀπὸ τὴν ὅποιαν μεταφράζει, καὶ τῆς γλώσσης του. Δὲν ἐπεταί δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὅτι τὴν ἀμάθειαν τῆς Ἑλληνικῆς ἀντισταθμίζει μεγάλη μάθησις τῆς ξένης γλώσσης. Ἀπ' ἐναντίας, ὑποπτεύομαι ὅτι πολλοὶ τῶν γαλλιστῶν δὲν ἐνεβάθουναν καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὰ μυστήρια τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ἐχω μάλιστα καὶ ἄλλην ὑπόψιν: ὅτι ἡ ἐπίδειξις Γαλλομαθείας ἐπιζητεῖ καὶ εὐρίσκει θαυμαστάς πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν ὅλων ἀγνωστων τὴν Γαλλικὴν. Γνωρίζετε τί εἶπεν ὁ Γάλλος La Bruyère: Moins on comprend, plus on admire. Ὅσον ὀλιγώτερον ἐννοοῦν οἱ πολλοί, τόσοον περισσώτερον θαυμάζουν. Ἴσως χάριν τῶν τοιούτων συνηθίζον φίλοι τινὲς δημοσιογράφοι νὰ εἰσάγουν εἰς τὰς στήλας των λέξεις γαλλικάς, τὰς ὁποίας βεβαίως ἀγνωσοῦν οἱ περισσότεροι τῶν ἀναγνωστῶν, δυσκόλως δὲ ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ λοιποὶ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν γραφήν, ἢ ὅποια τὰς παραμορφῶνει. Ὑποθέτω ὅτι δὲν σᾶς περισσεύει ἀκόμη καιρὸς πρὸς ἀνάγνωσιν ἐφημερίδων, ὥστε ἴσως δὲν ἐλάβατε γνῶσιν τῶν πλάξ, τῶν ρεπερτοῦάρ, τῶν ρεπορτάξ, τῶν καρνέ, τῶν μπαλντανφάν, τῶν μοντελαφέν καὶ τῶν ἄλλων λέξεων, αἱ ὁποῖαι θὰ σκανδαλίσουν τοὺς λεξικογράφους τοῦ μέλλοντος. Τὸ κακὸν ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε γίνεται κολλητικὸν καὶ ἀμαρτάνει τις ἐνίοτε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἢ νὰ τὸ ἐννοῇ. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶδα εἰς ἐφημε-

ρίδα τῶν Ἀθηνῶν εἰδοποίησιν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὑπέσχετο ἀμοιβὴν διὰ τὴν εὐρεσίαν τοῦ ἀπολεσθέντος πορτιονέ του. Ἀποῦ οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ὑποκύπτοντες εἰς τὴν συνήθειαν, ἀναγκάζονται νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν πορτιονέ, πῶς νὰ καταδικάσωμεν τὸν ἀμαξηλάτην ὅταν λέγῃ μεροὶ ἀντὶ εὐχαριστῶ, ἢ τὸν χωρικὸν ὁ ὁποῖος ἀντὶ τοῦ μὲ συμπαθεῖον λέγει μὲ τὸ μπαρδόν!

Διὰ πράγματα πρῶτον ἀγνωστα καὶ εἰσαχθέντα ἐξέθεν δύναται νὰ προβληθῇ ὡς δικαιολόγησις ὅτι ὁμοῦ μὲ τὸ ἐπέισακτον ἀντικείμενον ἔγεινε ἀποδεκτὴ καὶ ἡ ξενικὴ του ὀνομασία. Καὶ ὅμως εἰς τὰ ξένα ἔθνη, ὅταν ἐφευρεθῇ νέον τι πρᾶγμα, κατασκευάζεται δι' αὐτὸ λέξις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὴ, — ἀδιάφορον ἂν δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιτυχῆς ὁ σχηματισμὸς τῆς. Ὡστε θὰ ἐμέναμεν καὶ πάλιν πιστοὶ μιμηταὶ τῶν ξένων, ἂν καὶ ἡμεῖς ἐβαπτίζαμεν μὲ λέξεις ἑλληνικάς ὅσα ἀντικείμενα προσθέτει ὁ πολιτισμὸς εἰς τὰ τοῦ καθημερινοῦ μας βίου. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο μᾶς ἀναχαιτίζει—ὄχι ἀδίκως—ὁ φόβος τῆς σχολαστικότητος. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ὅταν δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἀλλέως, ἔχομεν καὶ τὴν εὐκολίαν νὰ ἐξελληνίζωμεν τὰς ξένας λέξεις· ἡ μορφή των μεταβάλλεται ἅμα δώσωμεν εἰς αὐτάς κατάληξιν ἑλληνικὴν καὶ τὰς κλίνωμεν κατὰ τοὺς τύπους τῆς γραμματικῆς μας.

Τοῦτο μ' ἐνθυμίζει τὴν στενοχωρίαν φίλου μου Γάλλου, Ἑλληνιστοῦ καὶ καθηγητοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν εἰς Παρίσιους. Τὸ Ἐμποροδικεῖον εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὴν σχολὴν πρὸς μετάφρασιν τὰ ἔγγραφα πλοίου ἑλληνικοῦ ναυαγήσαντος. Ὁ καθηγητὴς μετέφρασεν ὅπως ἤμπορεσε τοὺς καταλόγους, ἀλλ' ἐσκόνταψε πρὸ τῆς ἑλληνοπρεποῦς λέξεως φωκόλια. Εἰς μάτην ἀνεζήτησε τὴν ἐτυμολογίαν τῆς εἰς ὅλα τὰ λεξικά του. Ἀπελπισθεὶς ἀνέθεσεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀντὶ ἄλλου γυμνάσματος, τὴν ἀνεύρεσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς σημασίας τῆς. Οἱ μαθηταὶ ἐβασανίζοντο ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἕως ὅτου ὁ ἀμαθέστερός των ἐπαναλαμβάνων τὴν λέξιν φωκόλια, φωκόλια, ἀνέκραξε: Τὸ ἡῦρα: faux col!

Τὸ παρήγορον εἶναι ὅτι ἡ αὐτὴ ἀσθένεια ἐπικράτησεν ἄλλοτε καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Εἰς τὴν ρωσικὴν ἀριστοκρατίαν, εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Γερμανίας ἐθεωρεῖτο ἀγροίκος ὁ ὁμιλῶν τὴν γλώσσαν του. Διὰ νὰ εἶναι τις τοῦ συρμοῦ ἔπρεπε νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ γράφῃ γαλλιστί. Μόνον τὸ Γαλλικὸν θέατρον ἐσυχνάζετο ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας· μόνον γαλλικὰ βιβλία ἀνεγινώσκοντο καὶ μόνον περὶ τῶν τελευταίων δημοσιευμάτων τῶν Παρισίων ἐγένετο λόγος εἰς τὰς συναναστροφάς. Καθὼς παρῆλθεν ἡ ἀσθένεια ἐκεῖ,

θά παρέλθῃ καὶ ἐδῶ. Ἐννοεῖται, ὅτι ὅσα λέγομεν δὲν σὰς ἀφοροῦν, οὔτε δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἐφαρμοζόμενα εἰς σὰς. Ἐν πρώτοις, γνωρίζω τὸν πεφωτισμένον πατριωτισμὸν τῆς εὐγενούς σας διευθυντρίας καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἑλληνικοῦ της φρονήματος. Γνωρίζω ἐπίσης ὅτι ἐρχέσθε κατηρητισμένοι ἤδη ἑλληνοπρεπῶς καὶ ὅτι θὰ εὕρετε ἐδῶ ὡς συμπλήρωμα τῆς ἑλληνικῆς σας μορφώσεως μαθήματα ἑλληνικά, παρεκτός τῶν γαλλικῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐδῶ φοιτήσεώς σας. Γνωρίζω ὅτι εὐρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ Ἑλληνίδων, τῶν ὁποίων τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα δὲν ἔχει τὴν ἐλαχίστην ἀνάγκην τῶν ἰδικῶν μου παρορμήσεων.

*

Ἄλλὰ... Ἐπιτρέπετε μίαν ἀκόμη παρέκβασιν; Ἔως τώρα ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς γαλλικῆς εἰς τῆς ὁποίας τὴν σπουδὴν ἰδίως καταγίνεσθε, καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ὁποίαν συμπληρωματικῶς θὰ τελειοποιήσθε. Ἄλλὰ, ὅσα γαλλικά καὶ ἂν μάθετε, ὅσον καὶ ἂν αὐξήσετε τὰς γνώσεις σας εἰς τὴν ἑλληνικὴν, δι' αὐτῶν τῶν ἐροδίων καὶ μόνων δὲν προετοιμάζεσθε καταλλήλως διὰ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ μέλλοντος βίου σας. — Παρακαλῶ, μὴ με παρεξηγήσετε· ἡ πρόθεσίς μου δὲν εἶναι νὰ σὰς ἀποτρέψω ἀπὸ τὰς σημερινὰς σπουδὰς σας. Ἀπ' ἐναντίας! Πλουτίσατε καὶ στολίσατε τὴν διάνοιάν σας ὅσον εἰμπορεῖτε, ἀποκτήσατε καὶ ὅσας γνώσεις σας παρέχονται ἐδῶ καὶ ὅσα χαρίσματα δύνασθε ἀκόμη ν' ἀποκτήσετε ἐκτός τοῦ διδασκῆριόυ τούτου. Καὶ ἡ μουσικὴ, καὶ ἡ ζωγραφικὴ, καὶ ἡ γυμναστικὴ, καὶ ὁ χορὸς, ὅλα εἶναι μέσα ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἐξευγενισμοῦ καὶ συντελοῦν εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς ὑπάρξεως. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ στολισμοὶ δὲν ἀρκοῦν διὰ τὸν προορισμὸν τῆς γυναικός. Ὁ προορισμὸς, τὸ καθήκον σας εἶναι νὰ βοηθήτε σήμερον τὰς μητέρας σας εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου σας, καὶ αὔριον νὰ διοικήσετε τὴν ἰδικὴν σας οἰκίαν. Ἡ εὐτυχία τοῦ οἴκου σας καὶ σήμερον κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ σας, αὔριον δὲ ἀπὸ μόνον σας θὰ ἐξαρτᾶται. Ὅσον ἀπαιτῶν καὶ ἂν γράφετε τὴν ἑλληνικὴν, με ὅσον χάριν καὶ ἂν ὀμιλήτε τὴν γαλλικὴν, ὅσον καὶ ἂν ἐπιδίδετε εἰς τὰς ὠραίας τέχνας, ἢ ἐπίδρασις σας ἐπὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἀμειωμένης δὲν θὰ εἶναι ὅσον δύναται καὶ πρέπει νὰ γείνη εὐεργετικὴ, ἂν δὲν ἀσκήσθε συγχρόνως καὶ εἰς τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας δύνασθε νὰ περιλάβωμεν ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον τῆς Οἰκιακῆς οἰκονομίας. Αἱ μητέρες σας καὶ αἱ μητέρες τῶν μητέρων σας ἐγένον αἰσθητικῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, διότι διὰ τῆς σώφρονος διοικήσεως τοῦ οἴκου τῶν ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῶν οἰκογενειακῶν ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ εὐγενέστερον χαρα-

κτηριστικὸν τοῦ ἔθνους μας. Μιμηθῆτε τὸ παράδειγμα των! Βαδίσατε εἰς τὰ ἴχνη των! Ἐὰν διὰ τῶν γνώσεων ὅσας ἀποκτᾶτε καὶ τῶν χαρισμάτων με ὅσα στολίσεσθε δυνηθῆτε ν' ἀνυψώσετε ἀκόμη περισσότερον τὴν δρᾶσιν τῆς γυναικός ἐντός τοῦ οἴκου της, τόσον τὸ καλλίτερον! Οἱ τοιοῦτοι στολισμοὶ συμβιβάζονται κάλλιστα πρὸς τὰ καθήκοντα τῆς νοικοκυροσύνης καὶ δίδουν πρόσθετον χάριν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τούτων. Ἀποκτήσατέ τους, ἀλλὰ χωρὶς ποτε νὰ λησμονήτε ὅτι τὸ βασιλεῖον τῆς γυναικός εἶναι ὁ οἶκός της.

Δ. ΒΙΡΕΛΛΕΣ

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

[Κατὰ τὸν φιλόσοφον καθηγητὴν τῆς Λαζάνης
H. Lecoultrre].

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀφοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἀπησχόλησε τὴν προσοχὴν τῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος, ἔσχε δευτέραν ἱστορίαν, οὐχ ἥσπον ἐνδοξον τῆς πρώτης μεταξὺ τῶν χριστιανῶν θεολόγων. Οἱ θεολόγοι τῆς Δύσεως τὸ σύστημα τοῦτο ἠκολούθησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν ταῖς θεολογικαῖς αὐτῶν συζητήσεσιν· εἰς δὲ τῶν πιστοτέρων καὶ σωφτερόν ἀριστοτελικῶν, Θωμᾶς ὁ Ἀκβινάτης, διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκλείσει τὴν δυτικὴν θεολογίαν ἀκολουθήσας τὰς φιλοσοφικὰς περὶ ἠθικῆς ἀρχὰς τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὡστε δὲν θεωρῶ ἄκαιρον νὰ ἀσχοληθῶ ἐν μέρει καὶ διὰ βραχέων περὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ μεγάλου τούτου φιλοσόφου τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα εἶνε ὠκεανὸς διδασκαλιῶν καὶ τίονεῖ ἐγκυκλοπαιδεία τις τῶν ἀρχαίων. Ἄλλ' ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ θὰ ἀπορύγω νὰ ἐγγίσω τὰ ἀφηρημένα ζητήματα καὶ νὰ ἐξετάσω τὸ ὅλον σύστημα τῆς ἠθικῆς τούτου, τὸ μὲν διότι δὲν εἶνε τοῦ παρόντος, τὸ δὲ διότι ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι καταληπτὸς εἰς ἀναγνώστας, οἵτινες δὲν ἐννοοῦν βέβαια νὰ ὑποβάλωσιν τὴν διάνοιάν των εἰς ἀτερπῆ ἀγῶνα πρὸς κατάληψιν ἀφηρημένων ἐνοιῶν τῆς διαλεκτικῆς φιλοσοφίας.

Ἐν τῇ ἠθικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπάρχουσι κεφάλαια ἰκανῶς προσιτὰ· οἷον ἐκεῖνα, ἐν οἷς περιγράφει ὁ φιλόσοφος τὰς διαφόρους ἠθικὰς ἀρετὰς διὰ χαρακτήρων λίαν πρακτικῶν. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν παραστάσεων αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφεύγει νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ πᾶσαν κακίαν, ὅπως πράττει ὁ γάλλος αὐτοῦ μαθητῆς La Bruyère ἐν τῇ μεταφράσει αὐτοῦ τῶν χαρακτήρων τοῦ Θεοφράστου, ἐν ἣ ἀπαντᾷ τις μυρία σατυρικοῦς χαρακτήρας, οἵτινες καθιστῶσι τὸ ἔργον αὐτοῦ λίαν δηκτικόν. Τούναντιον ὁ Ἑλλῆν φιλόσοφος

περιορίζεται εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν ἀνθρώπων ἐναρέτων καὶ τελείων· τὰς δὲ παρεκτροπὰς καὶ τὰς κακίας, εἰς ἃς ἀρέσκειται νὰ ἐνδιατρίβῃ ὁ La Bruyère, εὐρίσκει ὁ Ἀριστοτέλης ἀναξίαν τῆς προσοχῆς ἐνὸς φιλοσόφου. Οὕτως ἡ μᾶλλον χαρακτηριστικὴ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ εἰκόνων εἶνε ἡ τοῦ μεγαλοψύχου ἀνδρός, ὅστις κατέχει τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτάσει καὶ τῇ καλλονῇ. Τὴν εἰκόνα δὲ ταύτην θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ φέρω εἰς τὸ μέσον, ὅπως παράσχω ἰδέαν τινὰ τῶν χρωμάτων, δι' ὧν ὁ Ἀριστοτέλης ζωγραφεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Α

Αὐτὸ τὸ ὄνομα μεγαλοψυχία δηλοῖ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀναφέρεται εἰς μεγάλα, καὶ ὅτι φρονεῖ μεγάλα. Ὁ δὲ μεγαλόψυχος ἢ μεγαλόφρων κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον μεγάλων πραγμάτων, καὶ εἶνε ἀληθῶς τοιοῦτος. Ἐκεῖνος δ' ὅστις εἶνε ἄξιος μικρῶν καὶ κρίνει ἑαυτὸν ὡς τοιοῦτον, εἶνε φρόνιμος. Ἡ μεγαλοψυχία ἐγκρατεῖται ἐν τῷ μεγαλείῳ τῆς ψυχῆς καθὼς ἡ καλλονὴ ἐν τῷ μεγαλείῳ τοῦ σώματος· οἱ μικροὶ ἄνθρωποι δύνανται νὰ εἶνε εὐμορφοί, κομποί, συμμετρικοί, ἀλλ' οὐχὶ ὠραῖοι, οὐχὶ καλλοναί. Ἐκεῖνος δ' ὅστις δὲν ἠξέουεῖ νὰ κρίνῃ περὶ ἑαυτοῦ εἶνε μωρός, οὐδεὶς δὲ ἄνθρωπος ἐναρέτος εἶνε μωρός. Ἐὰν τις κρίνῃ ἑαυτὸν ἄξιον μεγάλων πραγμάτων, ἐνῶ εἶνε ἀνάξιος τούτων, ὀνομάζομεν αὐτὸν ἐπηρημένον ἢ οἰηματίαν. Ἐὰν δὲ κρίνῃ ἑαυτὸν κατώτερον τῆς ἀξίας του, δύνασθε νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν μικροψύχον, καὶ μάλιστα ἐὰν πράγματι οὗτος εἶνε ἄξιος μεγάλων πραγμάτων. Ὁ μεγαλόψυχος λοιπὸν ἵσταται ἐπὶ τινος κορυφῆς διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ μεγαλείου, καθ' ὃ εἶνε ἀληθῶς τοιοῦτος, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε. Οὗτος κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον παντός, οὕτινος ἀληθῶς εἶνε ἄξιος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὑπερβαίνουσι τὸ ὄριον τοῦτο, ἢ ὑστεροῦσι τούτου.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ μεγαλόψυχος ἀναζητεῖ, ὑπάρχει τι, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ οὐσιώδες ἀντικείμενον τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ ἐνεργείας. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ μεγαλείτερον τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἐκεῖνο ὅπερ ἀποδίδομεν εἰς τοὺς θεοὺς, ἐκεῖνο ὅπερ διεγείρει τὴν ἀμίλλαν τῶν ἄξιων ἀνθρώπων καὶ χρησιμεύει ὡς ἀμοιβὴ τῶν ὠραιότερων πράξεων, ἢ τιμῆ. Ὁ μεγαλόψυχος ἀνὴρ εἶνε τοιοῦτος, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε ἀπέναντι τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἀντιθέτου, τῆς ἀτιμίας. Ἐπιδιώκει μάλιστα τὴν τιμὴν μετὰ ζήλου τοσοῦτου, ὥστε δύναται νὰ λογισθῇ παράλογος, ὡς ὀμοιάζων πρὸς τὸν ζῆλον τοῦ ἐπηρημένου. Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ μεγαλόψυχος οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀξίας ἐν τῇ ἀναζητῆσει τῆς τιμῆς, ἐνῶ ὁ οἰηματίας καὶ ἐπηρημένος τὰ ὑπερβαίνει πάντοτε.

Ὁ μεγαλόψυχος, ἄξιος ὢν τῶν μεγίστων πραγμάτων, εἶνε ὁ κάλλιστος ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον δύναται τις νὰ φαντασθῇ, καθόσον ἡ ἀξία ἐνὸς ἀνθρώπου εἶνε πάντοτε ἀνάλογος τῆς ἀγαθότητος του. Πᾶν ὅ,τι μέγα ὑπάρχει ἐν ἐκάστη ἀρετῇ ἀνήκει εἰς αὐτόν. Οὗτος δὲν ἔχει ποτὲ νὰ φεβῆται τι καὶ νὰ ἀποφεύγῃ, οὐδὲ νὰ πράττῃ ἀδικίαν τινὰ, διότι πρὸς τίνα σκοπὸν ἤθελε πράξῃ τὸ κακόν; Ἡ μεγαλοψυχία λοιπὸν μοι φαίνεται ὡς εἶδος τι κοσμήματος τῶν ἀρετῶν· αὕτη τὰς αὐξάνει καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀποστῇ τούτων. Ἴδου διατί εἶνε τόσον δύσκολον νὰ εἶνε τις ἀληθῶς μεγαλόψυχος.

Ἀπ' ἐτέρου, ἐὰν ὁ μεγάλθυμος ἀναζητῇ πρὸ παντός τὰς μεγαλειτέρας τιμὰς, δὲν χαίρει εἰμὴ μετριοπαθῶς δι' ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι τῷ ἀπονέμονται ὑπὸ τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων, διότι αὐταὶ τῷ ἀνήκουσι κατὰ τὸ δίκαιον ἢ καὶ μένουσι κατωτέρω τοῦ δικαίου· δὲν ὑπάρχουσι τιμὰι, αἱ ὁποῖαι νὰ ὦσιν ἐπαρκεῖς ἀμοιβαὶ πλήρους ἀρετῆς. Ἐὰν δὲ ὁ μεγάλθυμος ἀνὴρ τὰς δέχεται, εἶνε διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσι νὰ ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν μεζῶν τι. Ὡς πρὸς τὰς τιμὰς δὲ, τὰς ἀπονεμομένας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν τυχόντων καὶ δι' ἀσημαντὰ πράγματα, οὗτος τὰς περιφρονεῖ ὀλοτελῶς, καθόσον δὲν εἶνε ἄξιος τούτων.

Ὁ μεγάλθυμος τηρεῖ μετριοπάθειαν ἐν τῇ ἀναζητῆσει τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δυνάμειος καὶ ἀπέναντι παντός εἶδους εὐτυχίας ἢ δυστυχίας. Ἐν τῇ εὐτυχίᾳ δὲν παραφέρεται ὑπὸ χαρᾶς, οὐδὲ κυριεύεται ὑπὸ λύπης ἐν τῇ δυστυχίᾳ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἀφίεται νὰ συγκινηθῇ ὑπὸ τῆς τιμῆς τοῦ μεγίστου τῶν ἀγαθῶν. Ἐντεῦθεν νομιζέται περιφρονητικὸς, ἀκατάδεκτος. Ἐντοσοῦτῳ ἡ εὐτυχία συντελεῖ εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν· οἱ εὐγενεῖς κρίνονται ἄξιοι τιμῆς καθὼς οἱ ἰσχυροί, οἱ πλούσιοι καὶ πάντες ὅσοι εἶνε εἰς θέσιν ὑπέροχον. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα καθιστῶσι τοὺς κατόχους αὐτῶν μᾶλλον μεγαθύμους. Καὶ μὲν ὁ ἐναρέτος μόνος εἶνε ἀληθῶς ἄξιος τιμῆς, ἀλλ' εἶνε ἐτι μᾶλλον ἄξιος ταύτης, ὅταν κατέχῃ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ. Οἱ κατέχοντες ταῦτα ἄνευ ἀρετῆς οὐδὲν δικαίωμα ἔχουσι νὰ κρίνωσιν ἑαυτοὺς ἄξιους μεγάλων πραγμάτων, καὶ ἀδίκως ἤθελε τις τοὺς ὀνομάσῃ μεγαλοψύχους. Τούναντιον τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀποβαίνουσιν ἀκατάδεκτα καὶ ἀυθόδη, διότι χωρὶς ἀρετῆς εἶνε δύσκολον νὰ φέρῃ τις ἐπαξίως τὴν εὐτυχίαν. Μὴ γνωρίζοντες δὲ νὰ φέρωσι ταύτην προσηκόντως καὶ νομιζόντες ἑαυτοὺς ἀνωτέρους τῶν ἄλλων, ἀπομιμοῦνται τὸν μεγάλθυμον ὅπως δύναται χωρὶς νὰ εἶνε πραγματικῶς τοιοῦτοι. Χωρὶς νὰ πράττωσιν ἔργον τι ἀρετῆς, περιφρονοῦσι τοὺς ἄλλους. Ἐὰν δὲ αἱ περιφρονησεῖς τοῦ μεγαλοψύχου εἶνε δίκαιαι, διότι οὗτος κρίνει μετ' ἀλη-

θείας, τούτων γίνονται πρόξενοι εικόη και ως ετυχεν.

Ο μεγαλόψυχος δύναται να είνε ευεργέτης, άλλ' ερυθριᾷ δεχόμενος ευεργεσίας. Ὅσακις δὲ δεχθῆ ταύτας, τὰς ἀποδίδει πολλαπλασίως, καὶ ἐπομένως ὁ προλαμβάνων ὠφελείται, οὗτος δὲ καθίσταται ὑπόχρεως. Ἀπέναντι δὲ τῶν εὐδαιμόνων καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων ὁ μεγάλθυμος δεικνύει μεγαλεῖον, ἀπέναντι δὲ τῶν ἀνθρώπων τῆς μεσαίας τάξεως φέρεται συγκαταβατικῶς, διότι εἶνε δυσχερὲς καὶ τιμητικὸν νὰ ὑψωθῆ ὑπεράνω τῶν πρώτων, ἐνῶ εἶνε εὐκολον νὰ δεσπόσῃ τῶν δευτέρων· τὸ νὰ διακριθῆ μεταξύ ἐκείνων δὲν στερεῖται γενναϊότητος, τὸ νὰ διακριθῆ ὁμως μεταξύ τούτων εἶνε ἀγροικία καὶ χυδαιότης ὡς νὰ θέλῃ νὰ δεῖξῃ δύναμιν ἀπέναντι τῶν ἀδυνάτων.

Ὁ μεγαλόψυχος εἶνε βραδύς καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶσαν εὐκαιρίαν, εἰς ἣν δὲν ὑπάρχει μεγάλη τιμὴ ἢ μέγα τι ἔργον· ἀσχολεῖται εἰς μικρὸν ἀριθμὸν πραγμάτων, ἀλλὰ μεγάλων καὶ λαμπρῶν. Αἱ φιλίας του καὶ τὰ μίση του εἶνε ἐν τῷ φανερῷ, τὸ νὰ κρύπτηται θεωρεῖ ἔργον δειλοῦ. Φροντίζει μάλλον περὶ τῆς ἀληθείας ἢ περὶ τῆς δοξασίας τῶν ἄλλων· ὁμιλεῖ καὶ πράττει φανερά· εἶνε εἰλικρινὴς καὶ λέγει τὴν ἀλήθειαν, ἐκτός ὅσακις μεταχειρίζεται σωκρατικὴν εἰρωνείαν, καθ' ἣν κρύπτει ὅ,τι γνωρίζει· ἢ ὅ,τι δύναται νὰ πράξῃ, διότι δὲν καταδέχεται νὰ καυχηθῆ. Δὲν δύναται νὰ ζῆ ἐν κύκλῳ ἄλλων ἀνθρώπων, ἢ τῶν φίλων του, διότι τοῦτο θὰ ἦτο δι' αὐτὸν δουλεία. Οὐδὲν τὸν ἐκπλήσσει, διότι οὐδὲν εἶνε μέγα δι' αὐτόν· δὲν εἶνε μνησικακος, διότι δὲν εἶνε ἴδιον ἀνδρὸς μεγαλοψύχου· ἀναμιμνήσκηται τὸ κακόν, ἀλλὰ μάλλον νὰ περιφρονῆ· δὲν μικρολογεῖ περὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ περιαιτολογεῖ, διότι δὲν φροντίζει οὔτε αὐτὸς νὰ ἐπαινῆται, οὔτε τοὺς ἄλλους· ἀκούη ὑβρίζομένους. Δὲν πακεινοῦται εἰς παρακλήσεις καὶ σιμωγὰς δι' ἀναγκαίαν ἢ ἀσήμαντα κακά, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἐνδείξεις ὀλιγοψυχίας. Εἶνε διαθεσιμὸς μάλλον νὰ κατέχῃ τὰ ὠραία καὶ ἀνωφελῆ, ἢ τὰ ὠφέλιμα καὶ ἐπικερδῆ, διότι τοῦτο εἶνε σημεῖον ἀνεξαρτησίας. Αἱ κινήσεις του εἶνε βραδείαι, ἢ φωνὴ του σοβαρά, ὁ λόγος του μεμετρημένος. Δὲν σπεύδει ὅσακις ἀσχολεῖται εἰς μικρά, ἀλλ' οὐδ' ἀγωνιᾷ ὅταν συναντᾷ μεγάλα.

Τοιοῦτος λοιπὸν εἶνε ὁ μεγαλόψυχος τοῦ Ἀριστοτέλους· ὁ δὲ μένων κατώτερον ἑαυτοῦ εἰς τὰς ἀξιώσεις του εἶνε μικρόψυχος καὶ ὁ ὑπερβαίνων τὸ ἴδιον αὐτοῦ μέτρον ὑπερόπτης. Ἀμφότεροι οὗτοι δὲν εἶνε κακοί, ἀλλὰ κακοῦ χαρακτῆρος. Ὁ μικρόψυχος, ἄξιός ὢν μεγάλων ἀγαθῶν, στερεῖται πραγμάτων, τῶν ὁποίων εἶνε ἄξιός· θὰ ἐλεγέ τις ὅτι δὲν ἔχει οὗτος συνειδησιν ἑαυτοῦ, ἄλλως θὰ ἐπεθύμει τὰ ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων εἶνε

ἄξιός. Οἱ μικρόψυχοι ἐν γένει δὲν εἶνε μωροί, ἀλλὰ μάλλον δειλοὶ καὶ ἀδρανεῖς. Πᾶς ἀνθρώπος κατὰ βάθος ἐπιθυμῆ οὐτινος εἶνε ἄξιός, ἐὰν δ' οὗτοι ἀπέχωνται εἴτε ὠραίων πράξεων, εἴτε ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, εἶνε ἡ δειλία καὶ ἡ ἀδράνεια, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτοὺς πραγματικῶς ἀναξίους τούτων.

Ὅσον διὰ τοὺς οἰηματίας καὶ ὑπερόπτας, οὗτοι προφανῶς εἶνε μωροί, μὴ ἔχοντες συνειδησιν ἑαυτῶν. Φιλοδοξοῦσι διὰ τιμητικὰς θέσεις καὶ ἀξιώματα, ὡς ἐὰν ἦσαν ἄξιοι τούτων, καὶ κατόπιν ἀποδεικνύονται ἀνίκανοι. Κομφεῦονται κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ ἐπιτηδεύονται τὸ παράστημα καὶ πᾶν ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν ὄψιν· θέλουσι νὰ γνωρίζῃ ὁ κόσμος τὴν εὐτυχιάν των, καὶ περιαιτολογοῦσιν, ὅπως τύχῃσι τιμῆς παρὰ τῶν ἄλλων. Ἡ μικροψυχία λοιπὸν μάλλον εἶνε ἐκ διαμέτρου ἀντιθετος πρὸς τὴν μεγαλοψυχίαν, ἢ ἡ ὑπεροψία, ἣτις εἶνε καὶ συχνότερα καὶ χειροτέρα.

Β'

Ἡ περιγραφή αὕτη τῆς μεγαλοψυχίας, τὴν ὁποίαν μεταφράζων ἠναγκάσθη ὅτε μὲν νὰ ἐπιτέμνω, ὅτε δὲ νὰ μηκύνω δι' ἐπεξηγήσεων, διότι εἶνε γεγραμμένη εἰς ὕψος ἀληθῶς ἀλγεβρικόν, οὐχ ἥσπον ἔχει σαφῆνειαν ἀξίαν ἰσομορφίας, καὶ ὑπὸ τὴν σχολαστικὴν αὐτῆς μορφήν εὐρίσκει τις ἀδιαφιλονίκητον ψυχολογικὴν συναίρεσιν. Περιγράφας ὁ Ἀριστοτέλης τὸν χαρακτῆρα τῶν μεγαλοψύχων διεκδικεῖ τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ ἀναζητῶν εὐρίσκει ὡς μόνον ἀμοιβῆν τῶν μεγάλων ἐκείνου πράξεων τὴν τιμῆν, ὡς τὸ μόνον ἀληθὲς ἀγαθόν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐφήμερον δημοτικότητα, τὴν ὁποίαν συνήθως ἀποκτᾷ τις παρὰ τῶν τυγχόντων διὰ τῆς ἐκτελέσεως μετρίων τινῶν πράξεων, ἀλλὰ τὴν αἰώνιον ἐκείνην δόξαν, τὴν ὁποίαν οἱ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην δηλονότι ἐπιτελεῖται τῇ μεγαλοψυχίᾳ ἡ τιμῆ.

Ἡ ἀληθὴς τιμὴ κατὰ τὸν Ἑλληνα φιλόσοφον εἶνε τὸ μέγιστον τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐπομένως τὸ ὑπέρτατον ἐλατῆριον τῆς πράξεως διὰ τὸν ἐνάρετον καὶ ἐνταυτῷ τὸ ἀσφαλέστερον τῶν ἀγαθῶν. Οὕτως ὁ ἐπιδικῶν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο πράττει συγχρόνως δύο τινά, ἐν ἀγαθὸν ἔργον καὶ μίαν καλὴν ἐπιχείρησιν· τοῦτο δ' εἶνε τὸ τοῦ Ἑλληνος λόγου εὖ *πράττειν*. Ἐὰν λοιπὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποία ὁ ἐνάρετος δύναται νὰ προτείνῃ εἰς ἀντίτιμον τῆς ἐνεργείας του, εἶνε ἐπισηπλή, πολλάκις ἐξαρτῶνται μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς μας· ὑπάρχουσι δὲ περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ἀρετὴ μας ἐξαναγκάζει νὰ τὰ θυσιάζωμεν· οἱ γενναϊότεροι τῶν ἀνθρώπων πολλάκις συνήθως τὸν θάνατον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν κατορθωμάτων των. Ὁ χαρακτῆρ οὗτος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὁ ἐπὶ τῆς τύχης βασιζόμενος, καθιστᾷ τὴν

μελέτην τῆς ἠθικῆς δυσχερῆ καὶ ὠφελείας τινὸς ὑποτελῆ. Ὁ ἠθολόγος δὲν δύναται νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του μεθόδους ἀσφαλεῖς, ὅπως ἐπιτυγχάνουσιν ἐν τῷ βίῳ, καθὼς ὁ μαθηματικὸς κατέχει ταύτας πρὸς λύσιν τῶν πολυπλοκωτέρων μαθηματικῶν προβλημάτων. Ἐντοσοῦτῳ ἡ τιμὴ εἶνε καὶ οὕτως ἐξ ὄλων τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν τὸ δυσκολώτατον νὰ μᾶς διαφύγῃ. Ὁ μεγαλόψυχος Σωκράτης, εἰς ὃν ἡ ἀρετὴ ἐπέβαλε τὴν ἀπώλειαν τῆς ζωῆς, δὲν ἀπέκτησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀθάνατον δόξαν; ἐγκαθειργμένος ἐν τῇ φυλακῇ καὶ πειραζόμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ περὶ ἑαυτοῦ «τὸ πᾶν ἀπώλετο ἐκτός τῆς τιμῆς;»

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ πράξῃ τις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐξόχου τούτου καὶ σχετικῶς ἀσφαλοῦς ἀγαθοῦ; Μεγάλα πράγματα, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ, ἐὰν ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην ἐννοῆ τις ἀπλήν τινα διάθεσιν ἠθικὴν· ἀπαιτοῦνται πράξεις ἀναποκρινόμεναι πρὸς τὴν διάθεσιν ταύτην. Ἡθικὴ τις διάθεσις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαφημισθῆ ἄνευ τῶν πράξεων καὶ νὰ τύχῃ τῆς δόξης τοῦ μεγαλοψύχου ἀνδρός. Ὁ Ἀριστοτέλης εὐλόγητῶς ἀνακτῶσιν τὴν ἀνάγκην λαμπρῶν πράξεων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδικωμένου σκοποῦ. Ἐνδιαφέρει πολὺ, λέγει, νὰ ἠξέσῃ τις ἂν ἡ εὐδαιμονία, ὁ σκοπὸς οὗτος τῶν πράξεων μας, συνίσταται ἐν τῇ κατοχῇ τῆς ἀρετῆς, ἢ ἐν τῇ χρήσει τῆς ἀρετῆς, ἢ ἐν τῇ ἠθικῇ διαθέσει, ἢ ἐν τῇ ἐξακσῆσει αὐτῆς. Ἡ ἠθικὴ διάθεσις δύναται νὰ ὑφίσταται χωρὶς νὰ παράγῃ κἀνὲν ἀγαθόν· ἡ τοιαύτη διάθεσις ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν ὑπνώττοντα. Ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς φέρει τὴν εὐτυχιάν. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγωνάνας δὲν ἐστεφανοῦντο οὔτε οἱ ἐναρετώτατοι τῆς Ἑλλάδος, οὔτε οἱ ἰσχυρότατοι, ἀλλὰ μόνον οἱ ἀγωνισθέντες καὶ ἀθλήσαντες· μόνον οἱ ἀθληταὶ δύναται νὰ ὦσι νικηταί. Οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, τὴν νίκην αἴρουν μόνον οἱ δρώντες καλῶς. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην αἱ μεγάλαι καὶ ὠραῖαι πράξεις, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς, συνιστῶσι τὸν σκοπὸν· ἡ δόξα προστίθεται φυσικῶς καὶ ἀνυψοῖ ἐτι μάλλον τὴν ἀξίαν τοῦ ἀτόμου, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν ἀποτελῆ· καὶ ἰδοὺ διατὶ ὁ ἐνάρετος δέχεται τὰς τιμὰς ὡς τι ὀφειλόμενον ἀταράχως καὶ χωρὶς νὰ παρεκτρέπηται καὶ νὰ ἐνθουσιᾷ.

Πολέμιοι τῶν ἠθικῶν τούτων ἀρχῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπῆρξαν οἱ περὶ τὸν Λαύθηρον, οἵτινες ἐδοξασαν καὶ δοξάζουσιν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς πίστεως καὶ οὐχὶ τῶν ἔργων, διὸ καὶ ὠβελίσαν ἐκ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας τὴν ἠθικὴν ταύτην τῶν ἔργων. Τὸ πρᾶγμα εἶνε ὅτι ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἔκρινε περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κατὰ τρόπον αἰσθητικόν, ὁ δὲ Λαύθηρος εἶχεν ἐν τῇ διανοίᾳ του ὄλας διάφορον ἔννοιαν περὶ τῆς ἀξίας τῶν

ψυχῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ παρανοήσεων ἐξηγοῦμεθα.

Τὸ λέγειν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἔκρινε τὸν βίον κατὰ τρόπον αἰσθητικόν, δὲν σημαίνει, ὅτι τὸν εἰθεῖρε ὡς παιδιάν τινα εὐκολον νὰ τὴν παίζῃ τις· οὐδεὶς εἶνε μάλλον πεπεισμένος ἢ αὐτὸς περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ζωῆς καὶ περὶ τῆς δυσκολίας τῆς ἐπιτυχῆς αὐτῆς διεξαγωγῆς. Λέγοντες περὶ αἰσθητικῆς τινος ἀντιλήψεως τῆς ἠθικῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐννοοῦμεν ὅτι οὗτος ἔκρινε περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας ἐνὸς ἀνθρώπου, καθὼς κρίνει τις περὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν προϊόντων τῆς τέχνης του, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων τοῦ καλλιτέχου. Ζωγράφος τις ἦτο ἀνθρώπος ἐντελῶς εὐθύς καὶ ἀγαθός· εἶχε τὴν ὑψηλοτέραν ἰδέαν περὶ τῆς τέχνης του, εἰργάζετο μανιωδῶς, ἐκλέγων πάντοτε τὰ ὠραϊότερα πρότυπα καὶ τὰ πολυτιμότερα χρώματα, προτιθέμενος εἰς ὅλα τὰ ἔργα του τὸ καλὸν τῶν ὁμοίων του, καὶ ἐζωγράφει πάντοτε τὰς συγκινητικωτέρας καὶ μεγαλοπρεπεστεράς σκηνὰς τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐγὼ, ὅστις πρόκειται νὰ κρίνω τὴν τέχνην, δὲν θὰ κρίνω ἂν τὰ σχεδιογραφημάτα του, ἄπερ συνέλαβεν ἐν τῇ διανοίᾳ του, εἶνε ὀρθὰ ἢ ἐσφαλμένα, ἢ ἂν τὰ χρώματά του εἶνε ζωηρὰ ἢ ἀσθενῆ, ἀλλὰ μόνον τὸν τρόπον ἢ τὴν δύναμιν, δι' ἣς ἠδυνήθη νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ, τὴν ἐκτέλεσιν δηλονότι. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τίθεται, ὅπως κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους· ὁ βίος εἶνε δι' αὐτόν τὸ μέγα ἔργον τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἐκλήθη ἵνα ἐκτελέσῃ· ἐκείνοι οἵτινες ἐπιτυγχάνουσι κάλλιον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἶνε οἱ ἐναρετώτεροι, καὶ οὗτοι ἀποφέρουσι τὸ ἔπαθλον τῆς τιμῆς. Ὁ πρῶτος δ' ὅρος τελείας ἀρετῆς εἶνε αἱ ὀρθαὶ καὶ εἰλικρινεῖς προθέσεις, αἵτινες ὁμως αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δὲν ἔχουσι καμμίαν ἀξίαν. Εἶνε αὐταὶ ἀπλῆ διθέσεις παραχθῆσαι ἐν ἡμῖν φυσικῶς ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, δυνάμεναι δὲ νὰ ὦσιν εἰς ἡμᾶς τόσον ὠφέλιμοι, ὅσον καὶ ἐπιβλαβεῖς, ὅταν στερωόμεθα τῶν ἀναγκαίων μέσων, ὅπως ἐκδηλώσωμεν αὐτὰς διὰ λαμπρῶν πράξεων. Τὸ πρῶτον δὲ τῶν μέσων τούτων εἶνε ποιά τις ἐξωτερικὴ θέσις. Εἶνε ἀληθὲς, ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ μέσα, οἷον ἡ εὐγένεια, ἡ ἰσχύς, τὰ πλοῦτη, δὲν μεταβάλλουσιν τοὺς ἀνάδρους εἰς μεγαλοψύχους, ἀλλὰ τοῦλάχιστον τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δύναται νὰ αὐξάνωσι τὴν ἀρετὴν τῶν κατεχόντων αὐτὰ, καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσωσι λαμπράς τινας πράξεις· ἡ δὲ ἐσωτερικὴ διάθεσις, ἣτις εἶνε ἡ ἀρετὴ τοῦ μεγαλόφρονος, αὐξάνει κατὰ λόγον τῶν πράξεων τῶν ἐξ αὐτῆς πηγάζουσῶν. Ζωγράφος περίφημος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἔργον τι, ἢ μάλλον

δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μετέλθῃ τὴν τέχνην του, ἐὰν ἔσπερεῖτο χρωμάτων, ἐνῶ τούναντίον ἀπόδειξις τελείας ζωγραφικῆς τέχνης εἶνε νὰ ἐκτελέσῃ τις ὠραίαν εἰκόνα ἔστω καὶ μὲ κοινὰ χρώματα καὶ γλίσχα. Ἄϊδου ἐν θαῦμα, ἀνακράζει ἐν πρόσωπον τοῦ Φιλαργύρου τοῦ Μολιέρου, ἰδοὺ ἐν θαῦμα νὰ ὑποδέχηται τις ἐν τῇ οἰκίᾳ του καὶ νὰ φιλοξενῇ μὲ πολλὰ χρήματα! Εἶνε τὸ εὐκολώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ὑπάρχει τόσον μικρόνους ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἤθελε πράξει τοῦτο καλῶς· ἀλλ' ἐπίδειξις εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἐκτελεῖ τὴν ὑποδοχὴν μὲ ὀλίγα χρήματα» [Ἐπιτετατὸ τέλος].

Ἐν Σύμφω

Δ. ΜΑΡΙΝΟΣ

Η ΑΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ¹

[Κατὰ τὸν κ. Μιχαὴλ Κέπετσην].

Μετὰ τοιαύτην δικαιολογίαν πᾶσα ἀντίρρησης εἶνε περιττή.

Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἡ νωθρότης τῶν μεσημβρινῶν λαῶν εἶνε προῖον τοῦ κλίματος. Ὑπάρχουσι πολλοὶ ἐκ τῶν βορείων χωρῶν, οἵτινες κατέρχονται οἰστροηλατούμενοι ὑπὸ ἐξόχων σχεδίων δραστηριότητος, καὶ ὁμως, ὡς μᾶς ἔλεγεν ἑσχάτως Ἑλβετὶς ἐγκατεστημένη ἐν Ἑλλάδι, καταλαμβάνονται καὶ αὐτοὶ ἐπίσης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὑπὸ ἀδρανείας, μετὰ ἐξάμηνον διαμονήν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνη ἡ φυσικὴ αὕτη ἀφορμὴ. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ περὶ τούτων διὰ βραχείων θὰ πραγματευθῶμεν.

Ἰσχυρίζονται τινες ὅτι ἡ ὀρθοδοξὸς ἐκκλησίαι εὐνοεῖ ἐν τινι μέτρῳ τὴν ὀκνηρίαν, ὡς θεσπίζουσα πολυακρίθμους ἑορτάς, καθ' ἃς μετὰ τὰς ἱκανοποιήσεις τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ συνδύαζονται ἐπιφελῶς καὶ κέρδη ἀπτότερα — πολλὰ δὲ τῶν ἐνοριῶν βασιζονται ἀκριβῶς εἰς τὰ ἐκ τῶν ἑορτῶν τοῦ προστάτου ἀγίου εἰσοδήματα πρὸς ἐπίτευξιν ἰσοζυγίων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὐτῶν. Εἶνε δὲ αἱ τοιαῦται ἑορταὶ ἡμέραι ἀργίας, καθ' ἃς καὶ αὐτοὶ ἐνίοτε οἱ ἐνδεεῖς ἀπέχουσι τῆς ἐργασίας. Διὰ τῆς καταργήσεως ὁμως ἀρκετῶν ἐκ τῶν ὀγδοήκοντα περίπου κατ' ἔτος ἑορτῶν τοιούτων ἤθελεν ἀρθῆ μία μόνη ἐκ τῶν μικροτέρων αἰτιῶν τῆς κλίσεως πρὸς τὴν ἐντρούρησιν τῶν ἠδονῶν τῆς ἀπραξίας. Ὑπάρχουσι καὶ σοβαρώτερα καὶ βαθύτερα αἴτια, ἐφ' ὧν, μὲ κίνδυνον ἔστω τοῦ νὰ χαρακτηρισθῶμεν ὡς «vertuistes», ὀφείλομεν νὰ ἐφελκυσθῶμεν τὴν προσοχὴν.

Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον, ὅπερ ὡσαύτως

ἀπορρεῖ ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς ἀνατροφῆς, εἶνε ἡ ἐξασθένεισις τοῦ ἠθικοῦ συναίσθηματος, εἰς ἣν ἀναποκρίνεται ἡ ἐπικράτησις τῶν ὑλιστικῶν ἰδεῶν. Μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θεωρεῖ ὡς τὸν σπουδαιότατον, ἂν οὐχὶ τὸν μόνον σκοπὸν τοῦ βίου, τὴν ἠδονὴν καὶ τὰς ὑλικὰς ἀπολαύσεις. Βεβαίως τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν παρατηρεῖται ἀποκλειστικῶς ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ καὶ πάλιν παρατηροῦμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρηγορώμεθα, διότι καὶ ἄλλοι πράττουσι τὸ αὐτό. Ἦκουσαμεν ἀπαισιόδοξον παριστῶντα τὰ πρᾶγματα καὶ λέγοντα ὅτι ὑπάρχουσι χιλιάδες ὀκνηρῶν (οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἀμοιροῦσιν ὀνομαστικοῦ τινος ἐπαγγέλματος), ὧν ἡ πρωτίστη φροντίς συνίσταται ν' ἀποτείνωσιν εἰς ἑαυτοὺς κατὰ πᾶσαν πρῶϊαν τὰ δύο ταῦτα ἐρωτήματα: «Πῶς θὰ κατορθώσω ν' ἀπατήσω τὸν πλησίον μου; — Πῶς θὰ διασκεδάσω καλλίτερον;» Ὅθεν προκύπτει ἀφ' ἐνὸς ἡ στέρησις τῆς χρηστῆς προσπαθείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μέριμνα τῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως, αἱ δύο φάσεις τῆς τοιαύτης τοῦ πνεύματος καταστάσεως. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁμολογοῦμεν ὅτι πολλάκις καὶ ἡμεῖς δυσάρεστον ἠθάνθημεν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς κλίσεως ταύτης πρὸς τὸ ἀνατρέπειν τοὺς ὄρους καὶ θεωρεῖν τὴν τέρψιν καὶ τὴν διασκέδασιν ὡς λόγον καὶ κύριον σκοπὸν τῆς ζωῆς. Πολλάκις ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο εὐρισκόμενοι μεθ' Ἑλλήνων μὴ διαμενόντων ἐν Ἀνατολῇ.

Θὰ εἰπωσιν ἡμῖν βεβαίως εἰς ἀπάντησιν ἐν πρώτοις ὅτι τοῦτο εἶνε τάσις κοινὴ εἰς τοὺς ὀκνηροὺς πάσης χώρας καὶ ὅτι αὐτὸ εἶνε τὸ γόητρον τῆς ἀμερίμου ζωῆς τῶν μεσημβρινῶν λαῶν. Οὐχ ἦττον ἡ τοιαύτη τάσις συνεπάγεται πολλὰς λυπηρὰς συνεπείας ὑπὸ σωματικῆν καὶ ἠθικῆν ἐποψίν, καὶ ἰδίως α') τὴν κατάχρησιν τῶν ἠδονῶν, β') τὴν κατάχρησιν τῶν πνευματικῶν ποτῶν καὶ γ') τὰς μακρὰς ἀγρυπνίας.

Ἡ πρώτη τῶν καταχρήσεων τούτων, ἣτις ποιεῖται ὁσημέραι φρενῆρας προσόδους, κέκτηται προφανῶς ἀπαισίον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ ἰατρός κ. Καίρης ἐθεώρησεν ἐπ' ἀναγκῆς ἕνεκα τούτου νὰ συγγράψῃ ὑπὸ τὸν τίτλον Ζήτημα ἠθῶν βιβλίον ἀποδεικνύον τὰ διάφορα ἐκ τῆς ἐγκρατείας ὠφελήματα. Ὑπάρχουσι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Ἑλλάδι πολλοὶ ἄνδρες ἐμπορούμενοι ἀγαθῆς προαίρεσεως, ἰδίως διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς καὶ ἱατροί, προσπαθοῦντες ν' ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς κακίας ταύτης, ἐνεργοῦντες ἕκαστος ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δικαιοδοσίας του. Ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς τότε μόνον ἡ ἀντίδρασις εἶναι γενναία καὶ ἀποτελεσματικὴ, ὅταν αὐτὰ αἱ μητέρες λάθωσιν ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ κυριολεκτικῶς ζωτικοῦ τούτου ζητήματος. Εἶνε καὶ τοῦτο ἐν τῶν σπουδαίων ἐκ τῶν δεόντων γενέσθαι.

Ὡς πρὸς τὴν κατάχρησιν τῶν πνευματικῶν ποτῶν οἱ αἰσιοδοξοῦντες θὰ παρατηρήσωσιν ἡμῖν ὅτι δὲν συμβαίνει συχνάκις ἐν Ἑλλάδι ἡ περίπτωσις τῆς δημοσίας καὶ φανερᾶς μέθης, οὔτε ἀποκομίζονται ἐκ τῶν ὁδῶν ἄνθρωποι ἀναίσθητοι ἐκ τῆς μέθης, ὅπως συμβαίνει ἀλλοῦ. Τοῦτο εἶνε ἀκριβέστατον. Ἀλλ' οὐχ ἦττον δὲν ἀποκλείεται ἐξ αὐτοῦ ἡ βραδεία δηλητηρίασις, ἡ ὁλονὲν εὐρέως ἐτεκτεινομένη εἴτε διὰ τῆς χρήσεως καὶ τῆς καταχρήσεως ποτῶν ἀχρήστων καὶ ἐπιβλαβῶν, εἴτε διὰ τῆς ὀλεθρίου συνθηθείας τοῦ διδῆναι πρὸς πόσιν οἶνον εἰς τὰ μικρὰς ἠλικίας παιδία, ὑπὸ τὴν πρόφρασιν νὰ ἐξοικειώσωσιν αὐτὰ πρὸς πάντα καὶ νὰ ἐπιρρώσωσι τὴν ὑγείαν των! Βεβαίως ἡ κατὰ τῶν τοιούτων ὀλεθρίων ἔξω ἀντίδρασις δὲν εἶνε εὐχερῆς, ἀκριβῶς διότι τὰ μῆσα αὐτῶν ἀποτελέσματα δὲν εἶνε εἶνε τόσον ἀπτά ὅσον εἰς τὰς χώρας ὅπου κατὰ φωρος εἶνε ἡ κατάχρησις αὐτῶν. Ἐν τούτοις ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε ἐκ χαρακτῆρος τόσον πειθῆνιος, ὥστε πιθκῶς ζηλωταὶ τινες καὶ ἀποφασιστικοὶ θὰ κατορθώσωσι ποτε νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἱκανὸν ὅπως ἐννοήσῃ τὴν φρόνησιν τοῦ Σκότου ἐκείνου τοῦ συνοψίζοντος τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα τῆς νηφαλιότητος εἰς τὴν ἐξῆς φράσιν: «Ἡ κεφαλὴ εἶνε μᾶλλον ἐλευθέρη, ἡ καρδία μᾶλλον ἐλαφρὰ, τὸ βυλλάντιον μᾶλλον βαρὺ».

Ἡ ἀταξία ἦν συνεπάγεται ἡ διαρκὴς δίψα τῆς ἠδονῆς, ἡ ἡ παραγνώρισις τῶν ὠφελιμμάτων τοῦ τακτικοῦ βίου ἔχει πάντοτε ὡς ἀναγκαίαν σχεδὸν συνέπειαν τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ὕπνου. Εὐνόητον εἰς τίνα πνευματικὴν καὶ σωματικὴν κατάστασιν διατελοῦσιν οἱ διερχόμενοι πολλάκις τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτὸς εἰς τὴν διασκέδασιν, εἰς τὴν ἀσκοπον περιπλάνησιν, ἢ εἰς τὸ παιγνίδιον. Καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὅπως καὶ ἀλλοῦ, διδακτικὴ λίαν θὰ ἦτο ἡ ἔρευνα περὶ τῶν δημοσίων συμφορῶν τῶν ὀφειλομένων εἰς ἀποφάσεις ἀτυχεῖς ληφθείσας παρὰ τῶν ὑπουργῶν ἢ τῶν βουλευτῶν τὴν ἐπαύριον νυκτὸς ἀσώτως δαπανηθείσης. Τὸ δὲ ἰδιαίτερος θλιβερόν εἶνε ὅτι συνηθέστατα αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς ἀρχόμεναι μετὰ μεσημβρίαν παρατείνονται μέχρι τοῦ ὄρθρου, μεσολαβούσης βραχείας διακοπῆς χάριν τοῦ δειπνοῦ. Τίνα ἄρα γε σημασίαν ἔχει ἐργασία γινομένη ὑπὸ τοιούτους ὄρους; Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς συνεδριάσεως, ἐκείνη πρὸ πάντων κατὰ τὸ ὅποιον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς χώρας εἶνε ἀκόμη ἀκμαῖοι, δαπανᾶται εἰς μακρὰς καὶ ἀνωφελεῖς συζητήσεις. ἢ εἰς ἀγορεύσεις κωλυσιεργικὰς, συμβαίνει δ' ἐνίοτε ὥστε πολλοὶ νόμοι σοβαρώτατοι νὰ ψηφίζονται κατὰ τὴν πρῶϊαν, ὅτε γενικὴ ἐπικρατεῖ κόπωσις, οἱ δὲ «πατέρες τοῦ ἔθνους» εἶνε ἐξηνητλημένοι ἐκ τῆς αὐπνίας. Ὁ βίος τῶν ὑπουργῶν δὲν εἶνε ὁμαλῶτερος καὶ ὅταν

εἶτι ἀργῇ τὸ Κοινοβούλιον. Ἦναγκασμένοι νὰ δαπανῶσι μέγα μέρος τῆς ἡμέρας εἰς ἀγόνους συνδιαλέξεις μετὰ τῶν σημερινῶν φίλων αὐτῶν, ἢ ἄλλων ἐπισκεπτῶν, χρησιμοποιοῦσι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ διαθέτουσι τὴν νύκτα πρὸς ἐργασίαν... ἢ πρὸς διασκέδασιν. Οὕτω διαιτῶνται οἱ ἄνδρες, ἐξ ὧν ἐξαρτῶνται αἱ τύχαι τῆς πατρίδος!

Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ δὲν ἐπικρατεῖ τόσον μεγάλη ἀταξία, ἀλλ' οὐχ ἦττον καὶ ἐν αὐτῷ παρατηρεῖται συχνάκις. Οἱ ξένοι πολλάκις ἀδυνατοῦσι νὰ καταστείλωσι τὴν ἐκπληξίν των βλέποντες δυστυχῇ μικρὰ παιδία ἀγρυπνοῦντα μέχρι τῆς ἐνδεκάτης ὥρας, ἢ τοῦ μεσονυκτίου ἢ καὶ βραδύτερον εἶτι! Ἡ ἀνατροπὴ τῆς φυσικῆς διαίτης ἀρχεται οὕτως ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. Ἡ ἐπίδρασις τῶν τοιούτων ἀγρυπνιῶν ἐπὶ τῆς υγείας καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἐνηλίκων εἶνε ἤδη ἐπαισθητή. Γινώσκουμεν πολλοὺς γονεῖς, καὶ ἰδίως μητέρας, προσπαθοῦσας νὰ δικαιολογήσωσι τὰς παντοειδεῖς ἀποτυχίας τῶν τέκνων των κατὰ τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις ἢ κατόπιν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, ἐνῶ διὰ διαίτης κανονικώτερας θ' ἀπεσοθεῖτο τὸ δυσάρεστον ἀποτελεῖσμα.

Ἡ τάσις πρὸς τὸ θεωρεῖν τὴν τέρψιν ὡς τὸ κύριον μέλημα τοῦ βίου συνεπάγεται ὡσαύτως πολλάκις καὶ τὸν πόθον τῆς πολυτελείας. Αἱ εὐποροὶ τάξεις τοῦ ἔθνους δίδουσι τὸ παράδειγμα, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτὸ... ἢ καὶ τὸ ὑπερβαίνουσι. Λακίκα παροιμία συμβουλεύει τοὺς φρονίμους νὰ μὴ ἐκτείνωσι τοὺς ποδας «πέρα ἐξω ἀπὸ τὸ πάπλωμα». Καὶ ὁμως πολλοὶ εἶνε οἱ δαπανῶντες πλεονα τῶν ἐσόδων αὐτῶν, οἱ ἀναλίσκοντες τὸ κεφάλαιόν των, οἱ βυθίζόμενοι εἰς τὰ χρέη καὶ καταστρεφόμενοι μόνον καὶ μόνον ἕνεκα τῆς μανίας τῆς ἐπιδείξεως. Τινὲς φαντάζονται ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου θαμβώνουσι τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς ἐξπατῶσιν ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς πραγματικῆς αὐτῶν περιουσίας. Ἀλλ' ἡ ἐλπίς των εἶνε ματαία. Θᾶσον ἢ βραδύτερον ἢ ἀλήθεια ἀνακαλύπτεται καὶ μένουσιν ἀπομεινωμένοι ἐν τῇ καταισχύνῃ των». Γάλλος ἐβελοντῆς ἀναφέρει ἐν τινι αὐτοῦ βιβλίῳ ὅτι κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον οἱ ἀντάρται δίστωσαν παιδίον ἐγκαταλειμμένον κατὰ τὴν ἐκ Δομοκοῦ ὑποχώρησιν, ἠθέλησαν νὰ ἐνδύσωσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ προχείρου, χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο τὸ πρῶτον τεμάχιον τοῦ ὑράσματος, τὸ ὅποιον ἤθελε τύχει εἰς τὴν κατοχὴν των. Φθάσαντες εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Λαμίας, ἐγκαταλείφθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς, εἰσῆλθον εἰς τινὰ οἰκίαν, διέσρηξαν ἐν κιβώτιον καὶ ἔλαβον τὸ πρῶτον τυχὸν ἐνδυμα. Ἦτο ἐσθλὴ χορευτικῆς ἐσπερίδος μετὰ τριχάπτων! Ἡ λέπρα αὕτη τῆς πολυτελείας, ἣτις ἀρχίζει δυστυχῶς νὰ εἰσχωρῇ καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις, εἶνε ἀπλῶς μία τῶν φάσεων

¹ Ἴδε σελ. 307.

τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατούσης μανίας περὶ τὸ μισεῖσθαι τοὺς ξένους, καὶ ἰδίως τὰ παρισινὰ ἦθη.

Ὁ ἀποβλέπων εἰς τὰ διάφορα ταῦτα τῆς ἐκφυλίσσεως στοιχεῖα εὐχερῶς κατανοεῖ τὴν παρατηρουμένην ἐν Ἑλλάδι ἔλλειψιν χαρακτῆρος. Ἡ χώρα εὐμοιρεῖ ἀνθρώπων, οἵτινες εἶνε μὲν ἀνίκανοι νὰ φανῶσι δραστήριοι καὶ θαρραλέοι, κέκμηται δὲ μὴ ἀρετὰς, δι' ὧν θὰ ἠδύναντο νὰ διακριθῶσιν ἐν τοῖς πρώτοις. Ἐτεροι δὲ τολμῶσι νὰ κατακρίνωσι τὸ ἄτοπον τὸ ὁποῖον βλέπουσι, διότι οὐδ' αὐτοὶ εἶνε ἀπηλλαγμένοι ψόγου, φοβοῦνται δὲ τὰς προσωπικὰς ἀντεγκλήσεις. Ὑπάρχουσι τέλος πάμπολλοι θεωροῦντες προτιμότερον τὸ σιγᾶν, γινώσκοντες ὅτι ἡ φωνὴ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς χρηστότητος πανταχοῦ ἀποδοκιμάζεται καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ταράξωσιν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ἀνάπαυσίν των. Ἐὰν ἐνεπνέοντο ἐκ τοῦ ρήματος τοῦ Σωτῆρος τοῦ εἰπόντος «Δὲν ἔρχομαι φέρων τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τὸ ξίφος», θὰ ἠρύοντο ἐξ αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὅπως ἀγωνισθῶσι κατὰ τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κακῶς ἐννοουμένης εἰρήνης, προτιμῶσι ν' ἀφίωσι νὰ συντελῆται τὸ κακόν, ἐπὶ βλάβῃ πολλάκις αὐτῶν τῶν ἰδίων! Οἱ ἠθικῶς ὑπέρτεροι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θεωροῦνται παρὰ τῶν κρινόντων τοὺς ἄλλους διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν μέτρου ὡς ἐνδιαφερόμενοι — ἀδυνατοῦσι δὲ οἱ κατήγοροι νὰ εἰπῶσιν εἰς τί ἀκριβῶς συνίσταται τὸ ἐνδιαφέρον των — ἢ τοῦλάχιστον ὡς μωροί. Ἐὰν θελήσωσι νὰ ἐγείρωσι φωνήν, οἰκτεροῦσιν αὐτοὺς οἱ ἄλλοι καὶ τοὺς θεωροῦσιν ὡς ἀρετὰ ἀπλοῦς, διότι ματαιοπονοῦσιν ὅπως ἐξαλείψωσι κακὸν ἀναπόφευκτον. Ἐὰν ἔχωσι τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸ θάρρος νὰ ἐπιμείνωσι, θὰ δυσαρεστήσωσι τὰ τρία τέταρτα τῶν ἑαυτῶν γνωρίμων. Ὅθεν οἱ μὴ δυνάμενοι ν' ἀπομονωθῶσι, ἀναγκάζονται ἐν τέλει νὰ σιγήσωσι καὶ νὰ ἐξοικειωθῶσιν εἰς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τῶν ἐνώπιον αὐτῶν ἐξελισσομένων. Τὸ ζήτημα ὅλον εἶνε μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ συνηθίσωσιν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σωματικοῦ ἢ ἠθικοῦ σθένους τῆς ἰδιοσυγκρασίας ἐκάστου. Ἀνθρώπος ἀσθενικῆς κράσεως βεβαίως ἔχει ὀλγωτέραν δύναμιν ἀντοχῆς εἰς τὰ ὀλισθήματα τῶν περὶ αὐτόν.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως τοῦ ἠθικοῦ σθένους ἐξηγοῦνται πολλάκις ὀλιγοψυχία, αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ ἀφορμὴ πολλῶν ὑπουργικῶν καὶ πολλῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἀποφάσεων, καθότι οἱ πλείστοι τῶν ὑπουργῶν δὲν τολμῶσι ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὰς ἀπιθυμίας τῶν Ἀνακτόρων, ἢ τῶν φίλων αὐτῶν, οἱ δὲ πλείστοι τῶν βουλευτῶν ἠκολούθησαν αὐτοὺς εὐπειθῶς. Ἐξ αὐτῆς προέρχονται καὶ τινες ἐνέργειαι. . . ὡς εἰπώμεν ἀλλόκοτοι ἐν τῇ ἀπονομῇ τῆς δικαιοσύνης, ἐνέργειαι, αἵτινες ἀδίκως θ' ἀπεδίδοντο εἰς τὸν δεκάσμον τῶν

εὐσυνειδήτων δικαστῶν, εἶνε δὲ μᾶλλον ἀποδοτέαι εἰς τὴν ἀσθένειαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν. Αὕτη προσέτι ἐμποδίζει καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν νὰ καταγγέλλωσι τὰς ἀξιοποίνους πράξεις, ὧν ἐγένοντο μάρτυρες ἢ καὶ θύματα. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐσπρὴν τοῦ Πάσχα δύο διακεκριμένοι βουλευταί, πρόφην ὑπουργοί, ὀλίγου δεῖν ἐφρονεῦθησαν ἐντὸς τῆς κατοικίας αὐτῶν ὡς ἐκ τοῦ βαρβάρου ἐθίμου, τοῦ συνισταμένου εἰς τὸ πανηγυρίζειν ἐπὶ τριήμερον τὴν Ἀνάστασιν διὰ πυροβολισμῶν. Οὐδέτερος αὐτῶν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τι, εἰ καὶ καλῶς ἐγίνωσκον τοὺς ἐνόχους, διότι τὸ τοιοῦτο θὰ ἐνέβαλλεν αὐτοὺς εἰς δυσαρέστους ἐνοχλήσεις, ἢ καὶ θ' ἀπεστέρει αὐτοὺς τῆς ὑποστηρίξεως τινῶν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν φίλων ἢ ἐκλογίων. Τοιαύτη ἡ ὀλέθριος ἐπίδρασις τῆς ἀναμίξεως τῶν πολιτευομένων εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως εἶνε αὐτοὶ οἱ κυριώτατοι παράγοντες τῆς παρανομίας. Ὡς ἐκ τῆς διαστροφῆς τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν συνειδότες καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἀμέσων αὐτῶν συμφερόντων, ὑποχρεοῦνται πολλάκις νὰ παρακωλύωσι τὴν πρόοδον, δικαιολογοῦντες τὸ ρηθὲν παρ' ἐνός ἐξ αὐτῶν, ὅτι «ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε πάντοτε ἢ πολιτικὴ τῶν ἀπολεσθεισῶν εὐκαιριῶν».

Εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἠθικοῦ σθένους ὀφείλεται τέλος τὸ οἰκτρὸν καὶ σὺνηθὲς θέαμα ἀνθρώπων, οἵτινες, ἐνῶ αἰσθάνονται ὅτι βαδίζουσιν ὁδὸν πεπλανημένην καὶ ὅτι φέρονται πρὸς τὸν ὄλεθρον, δὲν ἔχουσιν ἐν τούτοις τὸ θάρρος νὰ σταματήσωσιν. Αἱ τεράστια πρόοδοι τῆς φιλοπολέμου καὶ καταστρεπτικῆς πρὸς τριετίας παραφροσύνης ταύτης καὶ μόνον εἶχον τὴν ἀφορμὴν. Ἡ πολιτικὴ τῆς στρουθοκαμήλου, ἥτις κρύπτει τὴν κεφαλήν, ὅπως μὴ ἴδῃ τὸν κίνδυνον, ὑπῆρξε πάντοτε καὶ εἶνε ἀκόμη ἐκείνη, τὴν ὁποῖαν δυστυχῶς τόσον συχνὰ ἀκολουθοῦσιν οἱ πολλοί.

Ἐκ τούτων δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὁποῖός τις εἶνε ὁ τόπος χώρας διατελούσης ὑπὸ ὄρους τιοῦτους, οἵτινες ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι εἶνε παροδικοί. Ὀλίγιστα ἐφημερίδες παρέχουσιν εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἀναγνώστας τροφὴν θρηπτικὴν, πληροφορίας ἀκριβεῖς καὶ δεόντως ἐξελεγχθείσας. Ἄλλως τε ὁ τύπος εἶνε γενικῶς καὶ ὁ ἀποδιοπομπικὸς τράγος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ἂν ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἶνε πολλάκις βλαβερὰ, τὴν εὐθύνην ὑπέχει τὸ κοινόν. Ἀφοῦ ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν ἀναγνώστων εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἐκτιμῶσιν τοὺς μόχθους καὶ τὰς παντοειδεῖς προσπάθειας, ἄς ἡ ἐφημερίς ἀναλαμβάνει ὅπως παρέχῃ αὐτοῖς ἀξίαν λόγου ὕλην, εἶνε ἐπόμενον ὅτι οἱ πλείστοι τῶν δημοσιογράφων θὰ ἐπιζητήσωσι τὸν τρόπον τῆς εὐκόλου ἐκποιήσεως τοῦ ἐμπορεύματός των. Διαπλάσσωσι τὸ φύλλον των

συμφώνως πρὸς τὸ διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν ἐπίπεδον τοῦ ὄχλου, ἢ δὲ δημοσιογραφία καθίσταται τοιοῦτοτρόπως ἐπιχειρήσις ἀποκλειστικῶς ἐμπορικῆς, εἰς τὴν προσφεύγουσιν ὅσοι δὲν ἠυδοκίμησαν εἰς τὰ λοιπὰ στάδια. Ἡ ἐπιπολαιότης καὶ τὸ ψεῦδος καθίστανται τότε τὰ ἐλαφρότερα τῶν ἐλαττωμάτων των ἢ ὕβρις καὶ ἡ συκοφαντία μεταβάλλονται εἰς ὄπλα χρήσιμα πρὸς ἐπιτεῦξιν τῶν σκοπῶν των. Οὐδόλωσ δὲ θὰ διατάξωσι ν' ἀποπλύνωσιν ἀπὸ πάσης μορφῆς ἀχρεῖόν τι ὑποκείμενον, ὅπως καὶ νὰ ρυπάνωσι καὶ νὰ καταρρίψωσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἐντιμότητος τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ὅμως, ἐὰν καλῶς σταθμίσωμεν τὰ πράγματα, καὶ χωρὶς καὶ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς προόδους ὅσας συνετέλεσεν, ὁ τύπος οὗτος μεθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐλευθερίας καὶ τὰ λοιπὰ του ἐλαττώματα εἶνε ἀπειράκις προτιμότερος τοῦ τύπου τοῦ δεσμευμένου, καθ' ὃν τρόπον ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, παρὰ πάσας αὐτῆς τὰς παρεκτροπὰς εἶνε πάντοτε προτιμότερα τῆς θνασιμῆς σιγῆς. Πρέπει νὰ εἴμεθα δίκαιοι καὶ ν' ἀναγνωρίσωμεν τὸ μέχρι τοῦδε προκοῦψαν ὄφελος ἐκ τῆς ἐνεργείας, ἂν οὐχὶ ἐξ ὄλων, τοῦλάχιστον ὅμως τῶν πλείστων ὀργάνων τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, τὸ ἀγαθὸν οὐ αὐτὸς ἐγένετο πρόξενος, ἢ τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει, καὶ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα ἠμῶς ὀδύνησιν. Ἀγχεται τις βλέπων πολλάκις τὰς ἐφημερίδας πλήρεις ἀφηγήσεων κακουργιῶν καὶ ἐγκλημάτων ἀπειραρίθμων, καὶ διαβλέπει ἀμέσως ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ τὴν κοινωνικὴν ἀποσύνθεσιν. Καὶ εἶνε μὲν βεβαίως ἐπιζήμιος ἢ τοιαύτη δημοσιότης, ἢ στηριζομένη ἐν γένει ὁμολογουμένως εἰς πραγματικὰ γεγονότα, ἀλλ' ὅμως, ὅπως κρίνωμεν ἀκριβοδικαίως, ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει δύο τινά: πρῶτον, ὅτι πολλὰ τῶν γεγονότων, ἵνα μὴ εἰπώμεν ὅλα, παριστῶνται ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἐξογκώσεως καὶ τῆς ζωηρότητος τῆς μεσημβρινῆς φαντασίας· δευτέρον δέ, ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐν μέρει ὡς εἰλικρινεῖα τὸ μὴ ἀποκρύπτειν τὰς ἰδίας ἐλλείψεις, ὡς τοῦτο γίνεται εὐχερῶς ἀλλαχοῦ.

Βεβαίως αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ γεγονότα εἶνε ἀξιοβρήτητα, ἢ δὲ δημοσιεύσεις αὐτῶν εἶνε ἐπιβλαβῆς. Ἐνίοτε ὅμως ἀποβαίνει αὕτη ὀφείλιμος, διότι τοιοῦτοτρόπως παραδίδονται ταῦτα εἰς τὴν κοινὴν ἀποδοκιμασίαν. Ὡστε εὐκατεῖον εἶνε νὰ θεθῶσιν ἐν Ἑλλάδι νομοθετικὰ διατάξεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὸν τύπον, ἀλλ' ὅμως τοιαῦται ὥστε νὰ προστατεύωσιν ἀποκλειστικῶς τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἡσυχίαν τῶν πολιτῶν ἀπὸ κακοήθων τεχνασμάτων. Ἡ στοιχειώδης αὕτη μεταρρυθμισίς δὲν ἐφημερίσθη εἰσέτι ὡς ἐκ τῆς δυσπιστίας ἢ ἐμπνεύσει τάσεις τινές, καταφῶρος μαρτυροῦσαι τὴν ἐπιθυμίαν περὶ τῆς κατα-

πνίξεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἐνοχλητικῆς εἰς τινάς.

Εἶδομεν τὰς κυριωτάτας τῶν ἀφορμῶν τῶν συντελουσῶν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν εἰς τὴν σωματικὴν, διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξαοθένησιν λαοῦ, ὅστις ἐξαιρετός ὢν κατὰ βάθος θὰ ἠδύνατο ὑπὸ νέαν διεύθυνσιν καὶ διὰ βίου μᾶλλον λελογισμένου νὰ καταστῇ εἰς τῶν πρωτεούτων ἐν Εὐρώπῃ. Ἐνεκα τῆς συνενώσεως τῶν διαφόρων τούτων παραγόντων πᾶσα ἡ ἀτμόσφαιρα ὁσημέραι μολύνεται ἐπὶ πλέον· οἱ δὲ συνηθισμένοι εἰς βίον ὑγιέστερον ἀσφυκτιῶσι καὶ καταφεύγουσιν ἀναγκαιῶς εἰς τὴν μόνωσιν. Εἰς ταύτην καὶ μόνον, πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων, χρεωστοῦσι τὸ ὅτι εἶμεν ἀμόλυντοι. Οὗτοι δὲ ἀποτελοῦσι τὸ στερρόν θεμέλιον τοῦ ἔθνους, τὴν ζύμην ἐξ ἧς θ' ἀνυψωθῇ βαθμηδὸν ὅλον τὸ φύραμα, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ εἶνε καρτερικοὶ καὶ ὅτι δὲν θὰ παραπεισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀπαύστως καὶ παντοιοτρόπως ἐπαναλαμβανομένου περὶ αὐτοὺς ρητοῦ: «Τάχ' αὐριον ἔσετ' ἄμεινον». Τὸ ρητὸν τοῦτο οὐ μόνον δὲν δικαιολογεῖ τὴν παρούσαν ἀδράνειαν, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει ἀπ' ἐναντίας νὰ κεντρίσῃ ἕκαστον ὅπως ἀφροσιωθῇ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τοῦ κοινῶ ἀγαθοῦ ἀγῶνα. Μήπως οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ δὲν συνεβούλευον ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τις ἐργαζόμενος ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ μὴ βασίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἄλλων;

[Ἐπεταὶ συνέχεια].

ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ¹

[Ρωσικὸν διήγημα κατὰ μετάφρασιν Ἀγαθουκλέους Γ. Κωνσταντινίδου.]

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Βοροδάτης ἐπέρασε στὸ κελλί τοῦ Ἀντωνίου.

Τὸ κελλί τοῦ Ἀντωνίου ἦτον πράγματι ἀρετὰ εὐρύχωρο, καὶ ἐνόσω ὁ Ἀντώνιος κατοικοῦσε μόνος, παρουσίαζε ἕνα δωμάτιον τῶρα τὸ διαίρησαν μὲ ἕνα ψηλὸ διαχωρίσμα εἰς δύο.

Ἐξοῦσε ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτς εἰς τὴν νέαν θέσιν του καὶ δὲν ἤξευρε πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν γι' αὐτὸ τὸ καλὸ. Ἄν καὶ ἦτον πολὺ δύσκολη ἡ ζωὴ τοῦ μοναστηριοῦ γιὰ τὸν Βοροδάτη, γιατί συνέβαινε νὰ ἐργάζεται πολὺ καὶ κάποτε περισσότερο ἀπὸ τὴ δύναμίν του, ἦτον ὅμως εὐχαριστημένος καὶ πολὺ περισσότερο γιατί συγκατοικοῦσε μὲ τὸν Ἀντώνιον. Περὶεργὸ πρᾶγμα: ἀφ' ὅτου ἐγνωρίσθησαν αὐτοὶ οἱ δύο ἄνθρωποι, αἰσθάνοντο μίαν ἀνεξήγητη κλίσιν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον· ἀφ' ὅτου δὲ ἐσυγκατοίκησαν μαζί ἢ

¹ Τέλος: ἴδε σελ. 317.

κλίσις αὐτὴ μετεβλήθη εἰς ἀφοσίωσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ὀλονέν ἰμεγάλωνε.

Μία βραδυὰ ποῦ εἶχαν ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶπε ὁ Ἀντώνιος τοῦ Βοροδάτη:—Θὰ εἶσαι, θαρρῶ, κουρασμένος, γέρο, βγάλε τὰ περιττά σου ρούχα νὰ ξελαφρωθῆς.

Ὁ Βοροδάτης ἄρχισε νὰ λύνῃ τὰ λουριά τῶν τσαρουγιῶν του. Ὁ Ἀντώνιος ἔσκυψε νὰ τὸν βοηθήσῃ.

—Γέροντα, γέροντα, τί κάμνεις, Χριστέ καὶ Παναγία! εἶπε μὲ ἐκπληξιν ὁ Βοροδάτης καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Σὺ νὰ μὲ ὑπηρετήσῃς; Καὶ δὲν ποῖπει καὶ ἁμαρτία εἶνε.

Ἄλλὰ ὁ Ἀντώνιος ἐπέμενε καὶ ὁ Βοροδάτης ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποκύψῃ. Ἄλλὰ ἂν ἐπέτρεψε εἰς τὸν Ἀντώνιον νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ, ἐν τούτοις ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν μὲ μὲγάλον σεβασμόν.

Συχνὰ τὸ βράδυ ποῦ ἐτελείωναν τὴν ἐργασίαν των, πολλὴ ὥρα ἐκάθητο καὶ ὠμιλοῦσαν περὶ πίστεως καὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς, ἢ ἐπήγαινε καθέννας εἰς τὸ διαμέρισμά του καὶ ὄλο τὸ βράδυ ἔκαμναν προσευχῇ.

Εἰς τὰς ὁμιλίαις του μὲ τὸν πᾶτερ Ἀντώνιον ὁ Βοροδάτης δὲν ἔλειψε νὰ τοῦ διηγηθῇ γιὰ τὴ ζωὴ του στὸ Βρανήλοβο, γιὰ τὰ μακρινὰ ταξείδια του, γιὰ τὸ μυστικὸ του καῦμό, γιὰ τὸ χαμό τοῦ γιου τοῦ Ἀνδρέα. Ὁ Βοροδάτης ἐδιηγείτο μὲ ὄλας τὰς λεπτομερείαις, χωρὶς νὰ κρύβῃ τίποτε καὶ ἐξωμολογεῖτο ὡς πρὸς πνευματικόν. Κάποτε, ὅταν ἐδιηγείτο καὶ τοῦ ἤρχοντο στὴν ἐνθύμησι τὰ δεινὰ του, ἔτρεχαν τὰ μάτια του καὶ ἡ φωνὴ του ἔτρεπε ἀπὸ τὴν ταραχῇ.

Ταραχμῆνός ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις ὁ Βοροδάτης δὲν παρατηροῦσε, πῶς ἀπὸ τὴ διήγησί του τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀντωνίου ἐσεπάζετο κάποτε μὲ νεκρικὴ χλωμότης καὶ τὰ μάτια του ἔλαμπαν ἀπὸ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἐπροσπαθοῦσε νὰ κρύψῃ. Ἄλλὰ ὁ Βοροδάτης δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε ἐνόμιζε πῶς ἂν ὁ πᾶτερ Ἀντώνιος ἄκουε μὲ προσοχὴ τὴ διήγησί του, τὸ ἔκαμνε ἀπὸ συμπάθεια καὶ ἀπὸ ἀγαθότητα. Κάποτε ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ φόβο νὰ μὴ φανερώσῃ τὴν ταραχῇ του, ἐπροσπαθοῦσε νὰ διακόψῃ τὴν συνομιλίαν.

—Ναί, ὄλα ἀπὸ τὸ Θεὸ εἶνε, ἔλεγε τότε, προσπαθῶν νὰ μὴ κυττάξῃ τὸν Βοροδάτη,—θυμαστὰ εἶνε τὰ ἔργα του. Ἄς προσευχηθῶμεν, ἀδελφέ, ἄς μὴν ἐνθυμούμεθα τὰ παλαιὰ καὶ ταράττωμεν τὸ πνευμά μας.

Καὶ ἀπεχωρίζοντο τότε καὶ ἐπήγαινε καθέννας νὰ προσευχηθῇ.

Ἔτσι ἐπερνοῦσαν ἡμέρες, ἐπερνοῦσαν μῆνες.

Θ

Ἦλθε πάλιν ὁ χειμῶνας, ἐπικαὶσαν ἄγριες παγωνιές. Μία φορὰ ὁ πᾶτερ Ἀντώνιος, ποῦ

ἦτον ἡ σειρά του νὰ πάγῃ στὰ ξύλα, ἐκρουλόγησε δυνατὰ καὶ ἔπεσε στὸ στρώμα ἄρρωστος.

Ἡ ἀρρώστια ἦτον φαίνεται σοβαρὰ καὶ ἡ κατάστασις του ἐχειροτέρευεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Τὴ δευτέρα βραδυὰ ἄρχισε νὰ παραμιλῇ. Οἱ ἀδελφοὶ δὲν ἤξευραν πῶς νὰ τὸν βοηθήσουν. Τὸ μόνο μέσον ποῦ εἶχαν ἦτον ἡ προσευχῇ, καὶ ἐδεήθησαν μὲ ζῆλον ὑπὲρ ὑγείας τοῦ ἀρρώστου ἀσκητοῦ Ἀντωνίου. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς φαίνεται δὲν ἤθελε νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενῆ. Κάθε μέρα ὀλοένα ἀδυνατίζε κ' ἐχειροτέρευεν καὶ σπανίως ἤρχετο εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ Βοροδάτης ἦτον καταπιραμμένος. Πέντε μέρες κατὰ σειράν ὁ δυστυχισμένος ὁ γέρος δὲν εἶχε κλείσῃ μάτι, δὲν ἔτρωγε, δὲν ἔπινε, δὲν ἔφενγεν ἀπὸ τὸ στρώμα τοῦ ἀρρώστου. Κάποτε μέσα στὴν πύρα του, ἔπεφτε στὰ γόνατα ἐμπρὸς στὴν εἰκόνα καὶ προσηύχετο μὲ δάκρυα. Τώρα εἶχεν ἐννοήσῃ ὁ Βοροδάτης πόσο δυνατὰ ἦτον ἀρρωσιωμένος στὸν φίλον του.

—Τί θὰ γείνω, ἐσκέπτετο, ἂν, ὁ Θεὸς νὰ νὰ μὴν τὸ δῶσῃ, ἀποθάνῃ; Τίποτε πιά δὲν μοῦ ἀπομένει σ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Δὲν θὰ μείνω ἐδῶ, δὲν μπορῶ. Θὰ ἀρχίσω πάλιν τὰς περιηγήσεις μου, ξεσιπιτωμένος, ἔρημος, ἐωσότου ὁ Θεὸς πάρῃ κοντά του καὶ τὴν ἁμαρτωλὴ ψυχὴ μου. Κεὶ ἔκλαιε ὡς μωρὸ παιδί.

Ὁ Ἀντώνιος ὀλοένα ἐχειροτέρευεν καὶ μὴ μὲρα ποῦ εἶχε καλλιτερεύσῃ λίγο, τὸν ἐμετάλλαβαν. Ὅλοι πιά εἶχαν ἀπελπισθῇ πῶς θὰ γείνη καλὰ καὶ ἐπερίμεναν τὸ θάνατό του. Τὴν ἐβδόμη ἡμέρα ὁ ἀρρωστος ὡς νὰ ἐγενε καλῆτερα καὶ ἦλθε ὀλοτελα στὸν ἑαυτὸ του. Οἱ ἀδελφοὶ ἄμα τὸ ἔμαθον αὐτὸ ἐχάρηκαν. Ὅταν ἐνύκτωσε, ἔφυγαν. Ὁ Βοροδάτης ἄρχισε νὰ συγυρίζῃ τὸ κελλί. Ὁ Ἀντώνιος εἰσώπησε καὶ κάποτε ἐγύριζε κ' ἔβλεπε τὸ Βοροδάτη, προσπαθῶν νὰ μὴ παρατηρήσῃ ἐκεῖνος τὸ βλέμμα του. Ἐπὶ τέλους ὁ Βοροδάτης ἐτελείωσε τὴ δουλειὰ του, ἦλθε κοντά στὸν Ἀντώνιον κ' ἐκάθισε σιμά του.

—Μήπως θέλεις τίποτε, γέροντά μου; τὸν ἐρώτησε σιγὰ.

—Ὅχι, τίποτε δὲν θέλω, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὸν Βοροδάτην.

Ἐπέρασαν ἀρκετὰ λεπτὰ τῆς ὥρας χωρὶς νὰ μιλήσουν. Ὁ Ἀντώνιος ἐκοίτετο καὶ εἶχε καρφωμένο τὸ βλέμμα του μακρυὰ.

—Ἐφυγαν ὄλοι, ἀδελφέ; ἠρώτησεν ἐξαφνα τὸν Βοροδάτην καὶ τὸν ἐκύτταξε.

—Ὅλοι ἔφυγαν πρὸ πολλοῦ, δὲν εἶνε κανένας, ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης.

—Κύτταξε, σὲ παρακαλῶ, μήπως εἶνε κανένας ἐδῶ, κοντά στὸ κελλί. . . ποῖός ξέρει. . .

—Χριστὸς καὶ Παναγία μαζί σου! Ἄμ' ποῖός θὰ εἶνε; . . . Μολαταῦτα γιὰ νὰ τὸν ἡσυχάσῃ, ἐσηκώθη, ἐβγήκε ἐξω, ἐκύτταξε, ἀλλὰ

δὲν ἦτον κανείς. Ὅταν ὁ Βοροδάτης ἐβγήκε, ὁ Ἀντώνιος ἔστρεψε τὰ μάτια του στὸ χάλκινο σταυρὸ, ποῦ ἦτον κρεμασμένος στὴ γωνιὰ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἀναλόγιον. «Θεὸ μου, δυνάμωσέ με!», ἐψιθύρισαν σιγὰ σιγὰ τὰ χλωμιασμένα σὰν πανὶ χεῖλη του. Καὶ ὄλο του τὸ πρόσωπο ἦτον χλωμό.

—Δὲν εἶνε κανείς, παιδί μου, εἶπεν ὁ Βοροδάτης γυρίζοντας τὸ κελλί,—ἀλλὰ καὶ ποῖός μπορεῖ νὰ εἶνε; εἶνε πιά σκοτεινὰ καὶ ὄλοι θὰ κοιμούνται. Ἐστέκετο στὴν εἰσοδο τῆς κάμαρας τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἔτριβε τὰ χεῖρια του.

—Κάθισε κοντά μου, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος.

—Ἀμέσως, ἀμέσως, στάσου μονάχα νὰ ζεσταθῶ λιγάκι γιατί κάνει κρύο ἐξω. Νὰ με, ἦλθα, εἶσαι καλῆτερα, παιδί μου;

Ὁ Βοροδάτης ἐκάθισε στὴν πρώτη θέσι του καὶ ἄρχισε νὰ σκεπάξῃ τὰ πόδια τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ Ἀντώνιος δὲν ἀπεκρίθη εἰς τὴν ἐρώτησί του, ὡς νὰ μὴν ἄκουσε, ἂν καὶ τὸν ἐκύτταξε μέσα στὰ μάτια.

—Θυμᾶσαι, ἀδελφέ, ὅταν μοῦ ἐδιηγείτο διὰ τὸν πᾶτερ Βαρκλάμ; Σοῦ εἶχε εἶπει, πῶς ὁ Θεὸς θὰ σοῦ ἀποκαλύψῃ ὅταν εἰσακούσῃ τὴν προσευχῇ σου.—Ὁ Ἀντώνιος ὠμιλοῦσε μὲ ἀδυνατισμένη φωνή' τόσο μεγάλη ἦτον ἡ ταραχῇ του, ὥστε ἐπιάνετο ἡ ἀναπνοή του καὶ ἀφοῦ ἔλεγε μερικὲς λέξεις, ἐσταματοῦσε διὰ νὰ ἀναλάβῃ δυνάμεις.

—Ἐνθυμοῦμαι, παιδί μου, ἐνθυμοῦμαι' πῶς ἤμπορῶ νὰ τὸ ξεχάσω; Φαίνεται ὅμως πῶς ὁ Θεὸς δὲν εἰσακούει τὴν προσευχῇ μας, ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης, κουνώντας θλιθερὰ τὴν κεφαλὴ του.

—Ἀλήθεια σοῦ εἶπε, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἀντώνιος' ἦτον ἅγιος ἄνθρωπος, φαίνεται, ἐκεῖνος καὶ τὰ προείδε. . . Ἐσιώπησε μὴ στιγμὴ κ' ἐκύτταξε τὸ Βοροδάτη μὲ βλέμμα αὐστηρόν.—Νὰ ποῦ σήμερα ἐφθασε ὁ καιρός. . . Ὁ Θεὸς σοῦ ἀποκαλύπτει. . . Ἐσιώπησε πάλι, ὡς νὰ μὴν ἤθελε νὰ τελειώσῃ ὅ,τι ἄρχισε' ἔπειτα ἐσηκώθη ἐξαφνα κ' ἐκάθισε στὸ στρώμα του.

—Σεῦρεις ποῖός εἰμ' ἐγώ; μὲ ἦσυχῃ ἀλλὰ μὲ σταθερὰν πλέον φωνὴν ἠρώτησε τὸν Βοροδάτην. Κύτταξέ με καλὰ, δὲν μὲ γνωρίζεις; Ὅχι, δὲν μὲ γνωρίζεις, ἐξηκολούθησε, κουνώντας θλιθερὰ τὴν κεφαλὴν του. Πόσον καιρὸ μὲ ἔβλεπες καὶ δὲν μ' ἐγνώρισες. . . ποῦ νὰ τὸ φαντασθῆς; . . . Δὲν εἶμαι ὁ γιός σου Ἀνδρέας! . . . Πατέρα μου! ἀνέκραξεν ὁ Ἀντώνιος μὲ λυγμούς, ἐστράχθη ἀπὸ τὸ στρώμα, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Βοροδάτη καὶ ἄρχισε νὰ τ' ἀγκαλιάξῃ.

—Πατέρα μου! ἐγὼ εἶμαι ὁ γιός σου Ἀνδρέας! . . . Μὲ ἐσυγχώρησες; . . . Ὁ Ἀντώνιος δὲν εἰμποροῦσε πιά νὰ εἰπῇ οὔτε λέξιν' ἔκλαιε ὡς μωρὸ παιδί.

Ὁ Βοροδάτης τὸσον ἐξαφνίσθη ἀπὸ ὄλα

αὐτὰ, ὥστε τὰ ἔχασε ὀλοτελα καὶ δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἐννοήσῃ τί συμβαίνει. «Θεὸ μου, μὴν εἶνε τῆς ἀρρώστιας του;» ἐσκέφθη καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν τοποθετήσῃ στὸ στρώμα καὶ νὰ καθουχάξῃ τὸν ἀρρωστον. «Θεὸ μου, σῶσέ μας ἀπ' αὐτὸ τὸ κακό!» ἔλεγε μέσα του ὁ καῦμένος ὁ γέρος.

—Πατέρα μου, ἐξηκολούθησε ὕστερ' ἀπὸ λίγο, καθουχάσας ὁ Ἀντώνιος, σὺ δὲν μὲν γνωρίζεις, ἐγὼ ὅμως ἀμέσως ποῦ ἦλθες στὸ μοναστήρι μας σ' ἐγνώρισες. Ἀλήθεια, ποῦ νὰ μὲ γνωρίσῃς ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια ποῦ πέρασαν. Ἐγέρασα σχεδὸν κ' ἐγὼ κ' ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μου ὡς τὰ δικά σου, ποῦ νὰ μὲ γνωρίσῃς. . . Ἐνόμιζες πῶς ἐχάθηκα, πῶς ἐπνίγηκα, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἐχάθηκα καὶ νὰ, ἐγὼ εἰμ' ἐμπρὸς σου τώρα' ἔτσι ἔκρινε, φαίνεται, ὁ Θεός. Θὰ νομίζεις ἴσως πῶς ἀπὸ τὴν ἀρρώστια μου παραμιλῶ,—ὄχι, πατέρα μου, δὲν παραμιλῶ, ἀλλὰ εἶμαι εἰς τὰς αἰσθήσεις μου τώρα καὶ σοῦ τὰ λέγω. Ἰσως δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς μὲ ἔφερεν εἰς τὰς αἰσθήσεις μου τώρα στὸ τέλος μου. . .

Ὁ Βοροδάτης δὲν ἐπίστευε τὰ μάτια καὶ ταῦτιά του. Τόσον ἦτο βέβαιος τόσα τώρα χρόνια γιὰ τὸ χαμό τοῦ Ἀνδρέα, ποῦ ἦτον ποτισμένος ὀλοτελα μὲ τὴν ἰδέαν αὐτῇ. Οὔτε ἐφαντάζετο ποτε πῶς ὁ Ἀνδρέας εἰμποροῦσε νὰ ζῇ. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἰδέας εἰμποροῦσε νὰ ζῆ. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἰδέας εἰμποροῦσε νὰ ἀναγνωρίσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐπίστευσε καὶ ἐνόμιζε ὅτι ἦτο παραμιλητό, ὅταν ὁ Ἀντώνιος τοῦ εἶπε πῶς εἶνε γιός του. Τώρα δὲν εἰμποροῦσε πιά νὰ ἀμφιβάλλῃ.

Μὲ κοκκινισμένα μάγουλα καὶ λαμπερὰ μάτια ἐδιηγείτο ὁ Ἀντώνιος εἰς τὸν Βοροδάτη γιὰ τὰ περασμένα, τὰ ὁποῖα τόσον ζωηρὰ διητήρησε εἰς τὴν μνήμην του. Ὁμιλοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ του στὸ πατρικὸ σπιτί, πῶς ἔτυχε νὰ γείνη καλόγηρος, τοῦ εἶπε καὶ γιὰ τὸν ἄτυχο ἔρωτά του καὶ γιὰ τὴν ἀπαίσια ἐκείνη βραδυὰ. . . Χωρὶς νὰ κρύψῃ τίποτε, ὡς πρὸς πνευματικόν, ἀνοῖξε ὁ Ἀντώνιος ὄλη τὴν καρδιά του στὸν Βοροδάτη.

—Ἦθελα νὰ φύγω ὅσον τὸ δυνατόν μακρύτερα ἀπὸ τὸ πατρικὸν σπιτί, νὰ φύγω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὸν κόσμον, ἦθελα νὰ λησμονήσω ὀλοτελα, νὰ διώξω ἀπὸ τὴν καρδιά μου τὴ θλιψὴ μου καὶ ἦλθα ἐδῶ, καὶ δὲν ἔξυρω κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος πῶς μ' ἔφερεν ὁ Θεὸς ἐδῶ. . .

—Γιὲ μου, παιδί μου ἀγαπημένε, ἐψιθύρισεν ὁ Βοροδάτης καὶ χονδρὰ δάκρυα ἔπεσαν εἰς τὰ βαθουλωμένα μάγουλά του,—ζῆς, παιδί μου, δὲν ἐχάθῃς. . . κ' ἐγὼ νὰ μὴ σὲ γνωρίσω τόσον καιρὸ! Ἡ ἁμαρτία, φαίνεται, μοῦ ἔκλεισε τὰ μάτια.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ μεσημέρι ὁ πᾶτερ Ἀντώνιος ἀπέθανε. Στὰς τελευταίας του στιγμῆς

παρεκάλεσε τὸν πατέρα του νὰ κρυφῆ ἀπὸ τοὺς ἀσκητὰς τὸ μυστικὸ των, νὰ μὴ λυπηθῆ δι' αὐτόν, νὰ μὴ βαρυγνώμῃ, γιατί ἔτσι ἠθέλησεν ὁ Θεός, καὶ τὸ κυριώτερον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ νὰ πάγῃ στὸ χωριό.

— Ἐκεῖ ἔχεις παιδιὰ, πατέρα μου, τοῦ ἔλεγέ, ἔχουν τὴν ἀνάγκη σου, μὴν τάφισις. Νά, αὐτόν τὸν σταυρό, πάρε τον μαζί σου, ἔμπρός σ' αὐτόν τὸν σταυρό ἐγὼ προσευχόμεν πάντοτε.

I'

Μιὰν ἡμέραν τοῦ Μαΐου, πρὸς τὸ βράδυ, ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτις ἐπλησίαζεν εἰς τὸ χωριό του. Ὅπως καὶ νὰ ἦτον ἐκτύπησεν ἡ καρδιά τοῦ Βοροδάτη ὅταν ἀπὸ μακρὰ ἔλαμψε ὁ χρυσομέσος σταυρὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγαπημένου χωριοῦ, ποῦ ἀστραφε ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ δύνοντος ἡλίου. Ἐστάθη ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτις, ἔσκυψε κ' ἐπροσκύνησε καὶ ἔκλαψε τὸ γέροντάκι, πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀντωνίου. Πλησιάζοντας στὸ χωριό, ὁ Βοροδάτης ἐπαρτηροῦσε τὰ πάντα μὲ περιέργειαν. Τί μεγάλη μεταβολὴ εἰς ὅλα ἀφότου ἄφρησε τὸ Βρανήλοβο! Πόσαι νέαι καλύβαι εἶχαν κτισθῆ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ χωριοῦ, γιὰ τοῦτο καὶ ἄλλαξε ὄψιν. Καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἐφαίνοντο ἄγνωστοι. Ὁ Βοροδάτης ἐτράβηξε κατὰ τὸ σπίτι του. Συνήντησε στὸ δρόμο τὸ γέρο Λάπτεφ, δέκα χρόνια γερνότερο ἀπ' αὐτόν. Ὁ Βοροδάτης τὸν ἀνεγνώρισε καὶ τοῦ ἐφώνησε :

— Καλησπέρα, Συμεὼν Γαβρίλιετς.

Ἐκεῖνος ἐστάθη, ἔβαλε τὴν παλάμη στὸ μέτωπό του ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἄρχισε νὰ παρατηρῆ τὸν Βοροδάτη.

— Καλησπέρα, καλῶς τον. Ποιὸς εἶσαι; ἠρώτησε.

— Δὲ μὲ γνωρίζεις;

— Γιὰ στάσου. . . Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! Ἐσ' εἶσαι Γιάκωβος Στεπάνιτις.

— Ὅλος κ' ὅλος!

Οἱ γέροι ἀγκαλιάσθησαν κ' ἐφιλήθησαν. Ἀρχισαν νὰ μιλῶν καὶ νὰ ρωτοῦν. Ὁ Λάπτεφ τοῦ ἀνήγγειλε πῶς ἡ γρηὰ τοῦ Βοροδάτη ἀπέθανε ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια. Ὁ νεώτερος γυιὸς του ὁ Γρηγόρης ζῆ καλὰ στὴν πατρικὴ καλύβη πάντα, πῶς ἐβγήκε καλὸς καὶ προκομμένος νοικοκύρης, πῶς ὁ μεγάλος του γυιὸς δὲν ἐγύρισεν ἀκόμη ἀπὸ τὸ στρατό. Ἀπὸ τῆ χαρὰ τοῦ ὁ Λάπτεφ ἐξέχασε γιὰ τί δουλεῖα ἐπῆγαινε καὶ μαζί μὲ τὸν Βοροδάτη ἐπῆγε εἰς τὴν καλύβη τοῦ Γρηγόρη.

*

Δυὸ ἐβδομάδες ἔμεινε ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτις εἰς τοῦ γυιοῦ του. Δὲν τοῦ ἄρεξε ὅμως αὐτὴ ἡ ζωὴ, ἂν καὶ εἶχε ὅλας τὰς περιποιήσεις του. Ἦθελε μὲν νὰ ζῆ στὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ εἶνε ἀπομονωμένος. Μιὰ μέρα ποῦ εἶχε ἔβγη ἐξω ἀπὸ

τὸ χωριό, εἶδε μιὰ ἔρημη καλύβη. Ἐζήτησε πληροφορίας καὶ ἔμαθε πῶς ἡ καλύβη ἐκείνη ἦτο κτῆμα ἐνὸς πλουσίου χωρικοῦ. «Νὰ τόπος γιὰ νὰ κατοικήσω», ἐσκέφθη ὁ Βοροδάτης.

Ὅσο καὶ ἂν ἐπροσπάθησαν οἱ συγγενεῖς του νὰ τὸν μεταπείσουν ἀπὸ αὐτόν τὸ σκοπὸ του, αὐτὸς ἔμεινε ἀμετάπειστος καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του αὐτὴ τὴν εἶπε στὸν παπᾶ Παῦλο, ποῦ ἦταν εἴκοσι χρόνια παπᾶς τοῦ χωριοῦ καὶ ἐγνώριζε καὶ ἐξέτιμα τὸν Γιάκωβο Στεπάνιτις. Ὁ παπᾶ Παῦλος ὄχι μόνον ἐπεδοκίμασε τὴν ἀπόφασίν του, ἀλλὰ τοῦ ὑποσχέθη γιὰ τὴν καλύβη, καὶ ἐτελείωσεν ἔτσι, ποῦ ὁ παπᾶ Παῦλος κατέπεισε τὸν πλούσιον χωρικὸν νὰ χαρίσῃ τὴν καλύβη στὴν ἐκκλησία, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ παπᾶ Παύλου κ' ἐκεῖνος ἐπέτρεψε εἰς τὸν Βοροδάτη νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ ὅσο διάστημα ἤθελε.

Πέντε χρόνια ἔζησε στὴν καλύβη ἐκείνη ὁ Βοροδάτης, κατέβαινε πάντοτε στὸ χωριό νὰ ἀκούσῃ τὸν ἑσπερινὸ καὶ τὴ λειτουργίαν, εἰς ὅλους ἔδινε βοήθεια ὅσον εἴμποροῦσε, καὶ προθύμως ἐσυμβούλευε ὅσους εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς νοουθεσίας του. Εἰς τὰ τέλη τῶν πέντε χρόνων τὴν ἀνοιξὶ ἔξαφνα ὁ Βοροδάτης ἀρρώστησε κ' ἔπεσε στὸ στρώμα. Μιὰ ἑβδομάδα εἶχε περᾶση καὶ ἡ κατάστασις του ὄλονεν ἐχειροτέρευε. Δὲν ἔμεινε ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ χωριό ποῦ νὰ μὴν πάγῃ νὰ τὸν ἰδῆ. Τέλος ἐνόησεν ὁ Βοροδάτης ὅτι ἐπλησίαζε ν' ἀποθάνῃ, προσεκάλεσε τὸν παπᾶ Παῦλο κ' ἔμπρός εἰς ὅλους ἀπεκάλυψε τὸ μυστικὸ του, ἐδιηγήθη πῶς ἐκαταράσθη κ' ἔδωξε τὸν Ἀνδρέα, ἔπειτα ἔπασχε ἡ πατρικὴ του καρδιά καὶ πῶς τυχαίως εὗρηκε τὸν γυιὸ του, ὕστερα ἀπὸ τόσας περιπλανήσεις, στὸ μοναστήρι καὶ τέλος περιέγραψε καὶ αὐτόν τὸν θάνατον τοῦ γυιοῦ του. Καὶ αὐτὸς ἔκλαιε κατὰ τὸ διάστημα τῆς διηγήσεως καὶ ὅλοι ὅσοι παρευρίσκοντο ἐκεῖ ἔκλαιαν.

— Νά, βλέπεις, ἔχω καὶ χῶμα ἀπὸ τὸν τάφο του, εἶπε τελειώνοντας τὴν ἐξομολόγησίν του ὁ Βοροδάτης, καὶ ἔβγαλε μέσα ἀπὸ τὸν κόρφο του ἕνα κομποδεματάκι, — κ' ἐκεῖνος ὁ χάλκινος σταυρὸς, ποῦ εἶνε σ' ἐκείνη τῆ γωνιά, ἔμπρός του προσήνετο μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ μοῦ τὸν κληρονόμησε: πάρε τον, γέροντά μου, καὶ βάλε μού τον στὸν τάφο μου. . . Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ἐξαγορεύθη καὶ ἐκοινώθη.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ γέρο Γιάκωβος Βοροδάτης ἀπέθανε. Ὅλο τὸ χωριό ἐπῆγε στὴν κηδείαν του. Τὸ ἔθαψαν κοντὰ στὴν καλύβη του: ἔτσι παρήγγειλε. Κύριος οἶδε, πῶς τοῦ ἦλθεν αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία. Ὁ γυιὸς του Γρηγόρης περιέφραξε τὸ μνημᾶ του μὲ κάγκελλα καὶ οἱ ἔγγονοί του καὶ ὅλοι οἱ Βρανήλοβίται καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη τιμοῦν τὴν μνήμην τοῦ γέρο Γιάκωβου καὶ φροντίζουν νὰ περιποιῶνται τὸ μνημᾶ του.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Η ΚΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Πρέπει νὰ καταργηθῶσιν οἱ σκούφοι τῶν νεογνῶν. Πρὸς τί νὰ καλύπτεται ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ, ὅταν εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ οἴκου;

Δὲν θὰ κρυολογήσῃ διὰ τοῦτο, πιστεύσατέ το. Ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν ἔχῃ τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῆ, θὰ εἶνε ὑγιέστερον.

Ὅταν τὸ παιδίον πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ, καλύπτομεν τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ διὰ καλύπτρας ἢ διὰ πῆλου οἰουδήποτε. Κατὰ τὸ θέρος εἶνε προτιμότερος ἀχύρινος πῆλος ἢ ἐκ λεπτοτάτου ὑφάσματος. Τὸν χειμῶνα δέον νὰ προτιμῶμεν κάλυμμα θερμότερον.

Τὸ οὐσιώδες εἶνε ὅτι πρέπει νὰ εἶνε τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐλαφρὸν καὶ νὰ μὴ περισφίγγῃ τὸ κρανίον. Ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ εἶνε λίαν εὐμάλκτος καὶ ἐὰν σφιχθῆ πολὺ, ἀπομένουσιν ἐπ' αὐτῆς διαρκῶς τὰ ἔχνη τῆς πίεσεως.

Οὕτω πρὸ τινῶν εἰσέτι ἐτῶν εἰς τινὰς τῶν ἀπολιτίστων ἐπαρχιῶν τῆς Μεσημβρίας συνιθίζον νὰ περιδένωσι μὲ «φασκιάν» τὴν κεφαλὴν τοῦ βρέφους. Ἀνευρέθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ κρανίου καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου λίαν πρόδηλα τὰ ἔχνη τῆς ἐκ τῆς τοιαύτης συνηθείας προερχομένης βλάβης.

Εὐτυχῶς ἡ τοιαύτη συνηθεια δὲν ὑφίσταται πλέον.

*

Ἡ κόμη ἀποτελεῖ ἐν τῶν συστατικῶν τῆς καλλονῆς.

Τοῦ νεογνοῦ αἱ τρίχες εἶνε μακραι καὶ πυκναί: ἀλλὰ τοῦτο ἡκιστα διαρκεῖ.

Πίπτουσι μετ' ὀλίγον, μεταβάλλουσι χρῶμα καὶ ἀντικαθίστανται ὑπ' ἄλλου χρώματος μάλλον ἀνοικτοῦ. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὅμως ἡ χροιά ἀμαυροῦται, παιδίον δὲ τὸ ὅποιον εἶδομεν ξανθὸν κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν γέννησίν του μῆνας, δύναται νὰ γείνη μελαγχροινὸν μὲ κόμην μαύρην ὡς πτερόν κόρακος.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς κόμης εἶνε φαινόμενον φυσιολογικόν.

Αἱ μητέρες τὸ γινώσκουσιν. Ὡστε δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττωνται ὁσάκις τὸ παρατηροῦσι, πρὸ πάντων δὲ νὰ μὴ πιστεύωσιν ὅτι τὸ παιδίον πάσχει ἐξ ἀλωπεκιάσεως.

Ὅθεν ἡ ὑγιεινὴ δὲν ὑποχρεοῦται νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς μελλούσης νὰ ἐξαφανισθῇ κόμης ταύτης.

Ἐν τι μόνον συνιστᾶ, νὰ διατηρῆται ἡ καθαριότης τοῦ τριχωτοῦ δέρματος καὶ ἡ καλὴ λειτουργία τῶν ἀδένων.

Οὐδαμῶς ἀνεχόμεθα τὸ στρώμα τοῦ ρύπου τὸ στολίζον τὴν κεφαλὴν πολλῶν πτωχῶν παιδιῶν.

Τὸ στολίζον εἶπομεν; Μάλιστα. Μήπως εἰς τινὰς τόπους δὲν θεωρεῖται τοῦτο ὡς ἐχέγγυον ὑγείας, ὡς προστατεύον ἀπὸ τῶν καταρροῶν; Ὁ ἀκούσατε νὰ λέγεται ἐνίοτε τοῦτο σοβαρώτατα: δὲν δύνασθε δὲ νὰ φαντασθῆτε πόσον εἶνε δυσχερὴς ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν προλήψεων.

Ὁ ρύπος αὐτὸς εἶνε ὕλαι ἐκρινόμεναι ὑπὸ τοῦ τριχωτοῦ δέρματος. Εἶνε ἀκαθαρσία, ἧτις πρέπει ν' ἀφαιρῆται.

Πρὸς τοῦτοις εἶνε ἐπιβλαβής, διότι αἱ τρίχες προσκολλῶνται εἰς αὐτόν. Συγκολλῶνται ἐπ' ἀλλήλων καὶ ἐλκυσόμεναι κόπτονται. Ἡ πτώσις τῶν εἶνε ἀναπόφευκτος.

Πολλάκις μάλιστα γίνονται πρόξενοι ἐμπυήσεως.

Ἀποτελοῦσι στάδιον εὐνοϊκώτατον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μικροργανισμῶν, οἵτινες ἐκεῖ πολλαπλασιάζονται εὐκόλως.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὅποιον συνιστᾶ, εἶνε νὰ μαλακώσιν οἱ γονεῖς τὸ στρώμα τοῦτο διὰ λιπῶδους τινὸς οὐσίας.

Ἐπιθέσατε βαζελίνην ἢ γλυκερέλαιον ἐξ ἀμύλου, ἢ παχύμυρον τι μαλακτικόν.

Τὸ στρώμα αὐτὸ μετὰ δύο τρεῖς ἡμέρας ἀρεῦκτας θὰ καταπέσῃ.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἐμποδίσωμεν ἀπὸ τοῦ ν' ἀναγεννηθῆ. Πρὸς τοῦτο πλύνομεν διὰ σάπωνος καταλλήλως τὴν κεφαλὴν διὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ διὰ ψήκτρας μαλακῆς.

Παιδιά τινὰ φαίνονται προδιατεθειμένα εἰς τοῦτο καὶ, μεθ' ὅλας τὰς περιποιήσεις, τὸ στρώμα τοῦ ρύπου ἀνασχηματίζεται. Τότε πρέπει νὰ καταφύγωμεν εἰς μέσα δραστηκώτερα καὶ νὰ κόψωμεν τὰς τρίχας ἀπὸ τῆς ρίζης, ἀλλὰ μόνον κατὰ τοιαύτην περίστασιν.

Ἐπιτρέπομεν ἐν γένει νὰ ἔχῃ τὸ παιδίον τρίχας μακράς. Ἡ αἰσθητικὴ κερδίζει ἐκ τούτου. Τί ὠραιότερον τῶ ὄντι τῶν μεταξίνων ἐκείνων βοστρύχων τῶν περιβαλλόντων τόσον ἐπιχαρίτως τὴν κεφαλὴν τοῦ νηπίου; Ἡμπορεῖ νὰ προστεθῆ μία ταινία ἐδῶ νὰ γείνη ἐν βοστρύχισμα ἐκεῖ: αἱ μητέρες γνωρίζουσι κάλλιστα νὰ καλλωπίζωσι τὸ μικρὸν των. Τί θελκτικὴ φιλαρέσκεια!

Ἄλλὰ πάντα ταῦτα δὲν πρέπει ν' ἀποκρύπτωσι βλάβας τοῦ τριχωτοῦ δέρματος. Αἱ ὑγιεῖναι περιποιήσεις αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσι καθ' ἐκάστην.

Εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ χρῆσις πολὺ σκληρῶν ψηκτρῶν καὶ πυκνοῦ κτενίου. Τούτου μάλιστα γίνεσθαι κατάχρησις. Ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἀφαιρέσεως τῶν λεπτῶν φλοιδῶν, ἐκδέρουσι κυριολεκτικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ διευκολύνουσι τὴν γένεσιν τοῦ κακοῦ, τὸ ὅποιον θέλουσι ν' ἀποφύγωσιν.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Η ΜΗΤΗΡ ΚΑΙ Η ΑΔΕΛΦΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕ

Ἡ μήτηρ τοῦ ἀτυχοῦς ἐξερευνητοῦ Μίνα Ἀνδρῆ ζῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς Ἐμελίνας Σπᾶνδεργ, εἰς τὴν μικρὰν σουηδικὴν πόλιν Γρενούαν. Ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες αὗται εἶνε ἀνὰ πᾶσαν στυγμὴν ἔτοιμαὶ νὰ ὑποδεχθῶν τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν καὶ ἀδελφόν, εἴτε ἐν καιρῷ ἡμέρας εἴτε ἐν καιρῷ νυκτός.

Κατὰ πᾶσαν πρωΐαν καθαρίζουν τὸ δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Ἀνδρῆ κατέστρωνε τὰ παράτολμα σχέδια τῆς ἐκδρομῆς, καὶ κατ' αὐδέναν τρόπον ἐννοοῦν νὰ ἀποβάλουν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἀξιωθῶν ποτε νὰ ἐπανίδουν τὸν Ἀνδρῆ ἐπιστρέφοντα καὶ διηγούμενον εἰς αὐτὰς τὰς θαυμαστάς ἐντυπώσεις τῆς ἐκδρομῆς του. Ὅσονδήποτε σοβροὶ καὶ πειστικοὶ καὶ ἂν εἶνε οἱ προσαχόμενοι λόγοι περὶ τοῦ ἀδυνάτου πλέον τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀνδρῆ, ἡ μήτηρ του καὶ ἡ ἀδελφὴ του ἀκούουν ἤρεμοι τὰ λεγόμενα καὶ ἐν τέλει προσθέτουν: «Ἐκεῖνος ζῆ καὶ θὰ ἐπανεέλθῃ».

Ἡ Μίνα Ἀνδρῆ εἶνε ἐδδομηκοντοετίς τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἡ διαυγής, ζωηρὰ καὶ γελαστὴ μορφή τῆς τὴν κάμνει νὰ φαίνεται κατὰ πολὺ νεωτέρα. Ἡ κόρη τῆς εἶνε εὐρωστος καὶ ἀγαθωτάτη γυνή. Μήτηρ καὶ θυγάτηρ φαίνονται ὡς δύο καλὰ φίλοι.

Ἡ οἰκία εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦν εἶνε εὐρύχωρος, μονόροφος, ἀπλῆ, ἀλλ' εὐπρεπής. Ἡ μήτηρ τοῦ Ἀνδρῆ μένει ἐκεῖ ἀπὸ τριηκονταπενταετίας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐχθραύσεν. Ὁ βίος, ὃν διάγουσιν αἱ δύο γυναῖκες, εἶνε ἀπλουστάτος, ἄλλως ἢ μικρὰ ἐπιχορηγήσεις, τὴν ὁποίαν λαμβάνουσιν παρὰ τῆς σουηδικῆς Κυβερνήσεως, οὐδεμίαν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὰς πολυτέλειαν.

Ἡ μήτηρ καὶ ἡ κόρη Ἀνδρῆ εἶνε πολὺ εὐχάριστοι εἰς τὴν συνανατροφήν των, τοὺς δὲ περιέργους ἐπισκέπτας ὑποδέχονται μετὰ τῆς εὐπροσηγορίας καὶ τῆς φιλοξενίας, ἧτις ἰδιάζει εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μεγαλόσωμον νήπιον.

Τὸ πλέον μεγαλόσωμον τοῦ κόσμου νήπιον εὐρίσκεται, ὅπως ὄλα τὰ θαυμάσια πράγματα, εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ μικρὸν τοῦτο φαινόμενον τῆς πολυσταρκίας εἶναι ἄρρεν καὶ ὀνομάζεται Χάρρη Ἐγερτς καὶ εὐρίσκεται εἰς Νεβράδα τῆς πολιτείας Τεξάς. Ἐχει ἡλικίαν τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐτῶν καὶ τὸ μωθώδες διὰ τοιαύτην ἡλικίαν βάρος 60 χιλιόγραμμων (48 ὀκ.). Ἀπολαύει ἄρκους υγείας τὸ μικρὸν τοῦτο θαῦμα καὶ οὐδέποτε ἠσθένησεν ἀφ' οὗτου ἐγεννήθη, ὅτε ἐξῆλθε 12 χιλιόγραμμα (9 1/2 ὀκ.). Διάσημοι ἰατροὶ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τὸ ἐξήτασαν ἐπισταμένως καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι τὰ πάντα ἔχουσι κανονικῶς καὶ ἄριστα εἰς τὸ νήπιον τοῦτο, ἐκτός, ἐννοεῖται, τῆς ἐκτάκτου πολυσταρκίας

του. Τὸ περιεργότερον πάντων εἶναι ὅτι ἐγεννήθη ἐκ γονέων μᾶλλον ἰσχυρῶν.

Ὁ πλοίαρχος Λατούρ.

Ἐν Μασσαλίᾳ ἀπέδωκεν ὁ πλοίαρχος Λατούρ, ὅστις κατὰ τὸν τελευταῖον σινικὸν πόλεμον ἐκυδέρνα ἐν τορπιλλοδόλῳ τοῦ γαλλικοῦ στόλου. Ἡ γενναϊότης τοῦ ναυτικοῦ τούτου ἦτο παροιμιώδης. Ἐνῶ ἐδομάρδιζε τὸ σινικὸν θωρηκτὸν «Σειπὼ», ἀκούει ἀφρῆς εἰς τὰξεις τοῦ πληρώματος στεναγμούς καὶ κραυγὰς πόνου.

— Τί ἔχεις; ἐρωτᾷ τὸν στεναζόντα ναύτην ὁ πλοίαρχος.

— Ἐγὼ τὸν βραχίονα σπασμένον, πλοίαρχε, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος.

— Φίλε μου, μὴν τὸ συλλογιζέσαι διόλου. Κάμε ὅπως ἐγώ. Βλέπεις ὅτι μοῦ ἐξώρριξε τὸν ὀρθακλῆν μία σφαῖρα καὶ ὅμως δὲν λέγω τίποτε.

Καὶ εἶχε πράγματι τὸν ἀριστερὸν ὀρθακλῆν καθημαγμένον ὁ γενναῖος ναυτικός, ἀλλὰ παρέμεινε εἰς τὴν θέσιν του, ἕως ὅτου ἐδυσθίσθη τὸ σινικὸν θωρηκτὸν. Τὴν σινικὴν σφαῖραν, ἧτις τὸν εἶχεν ἀφήσει μονόφθαλμον, διατήρησε καὶ ἔφερον ὡς κόσμημα, προσηρητημένην εἰς τὴν ἄλυσιν τοῦ ὠρολογίου του.

«Δάγκωνε τὸ ψωμί σου».

Ἰδρῦθη εἰς Γενεύῃν σύλλογος ὑγιεινῆς μετὰ τὸν τίτλον αὐτόν: «Δάγκωνε τὸ ψωμί σου». Σκοπὸς του εἶνε νὰ καταργήσῃ τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ κόπτωμεν εἰς τεμάχια μικρὰ τὸ ψωμί ὡς ἀνθυγιεινὴν καὶ νὰ διαδώσῃ τὸν παλαιὸν τρόπον τοῦ τρῶγειν ὡς πολὺ ὑγιεινότερον, συντελοῦντα ἰδίως εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὀδόντων.

Χειρουργικὴ ραπτομηχανή.

Ἐγένετο ἐπιτυχῆς ἐφαρμογὴ τῆς ραπτομηχανῆς εἰς τὴν χειρουργικὴν διὰ τὴν ραφὴν πληγῶν. Ἡ μηχανὴ αὕτη ράπτει μετὰ ταχύτητος καὶ τόσον τελείως, ὥστε δὲν μένει κανὲν ἕχνος βελόνης. Εἰς τὴν μηχανὴν ταύτην ἡ ἱατρικὴ σχολὴ τῶν Παρισίων ἀπένειμε τὸ βραβεῖον Βαρδιέ.

Σωστικὴ μηχανή.

Ἐφευρέθη ἐν Ἀμερικῇ συσκευὴ χρησιμωτάτη πρὸς διάσωσιν τῶν ἐκ τῆς πυρκαϊῆς ἀπειλούμενων ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Ἀποτελεῖται τὸ σωστικὸν τοῦτο ὄργανον ἐκ μεγάλου καὶ εὐρυτάτου σωλήνος θολωτοῦ ἐν εἴδει κωνοδόχης, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται πλησίον τῆς πυρπολουμένης οἰκοδομῆς καὶ συνδέεται μετ' αὐτῆς διὰ θυρῶν αὐτομάτως κλειομένων εἰς πᾶσαν ὄροσιν. Ἐν περιπτώσει κινδύνου τὰ ἐπὶ τῶν καιομένων ὀροφῶν πρόσωπα δὲν ἔχουν ἢ νὰ εἰσελθῶν ἐντὸς τῆς συσκευῆς, διὰ τῆς ὁποίας κινεῖται εἰς τὴν γῆν μετὰ ταχύτητα πολὺ ἡλεκτωμένην. Ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ κίνησις ἀπὸ οἰκίας 18 μέτρων ὕψους ἐκτελεῖται ἐντὸς 16 δευτερολέπτων. Χρήσις τοῦ σωστικοῦ τούτου μέσου ἔγινε προσφάτως ἐπὶ καιομένης σχολῆς καὶ δι' αὐτοῦ καταδιδύσθησαν ἐντὸς ἐνὸς λεπτοῦ 135 παιδιὰ.